

ÀGORA
CULTURAL

Època III • Núm. 15 • juliol 2010

ÀGORA

LA TRONA

*Natàlia
Solà i Salvà*

*Francesc
Galobardes i Carbonell*

*Ensenyants membres de la Sagrada
Família d'Urgell a Andorra*

Quinze números ja, en un recorregut de sis anys i mig, amb el suport de dinou entitats culturals aplegades en la plataforma d'Àgora Cultural.

I tres premis Àgora Cultural més, els corresponents a l'any 2009. Francesc Galobardes i Carbonell, pintor que ha recreat, en un estil propi, l'imaginari col·lectiu del paisatge andorrà a través de la plasticitat de la llum. Natàlia Solà i Salvà, professora, que ha contribuït a la formació musical dels joves d'Andorra des de 1959, compositora, poeta i pianista que ha participat en l'intens despertar interior de la cultura a Andorra. I les 235 ensenyants que han passat pel nostre país, membres de l'Institut de germanes de la Sagrada Família d'Urgell, amb la seva labor educativa pels infants des de 1882 i fins avui ajudant a crear les bases per fer possible l'Andorra actual.

Acompanyats, com no podria ser altrament, del Manifest cultural, del recital de poesia en ocasió del Dia mundial de poesia amb l'homenatge a James Kirkup, de l'obra de Martín Blanco, de les col·laboracions d'Ermengol Puig i Josep M. Ubach i les seccions habituals.

I el relleu en el secretariat, que ha estat assumit per Velles Cases Andorranes.

ÀGORA CULTURAL

SECRETARIAT 2010: VELLES CASES ANDORRANES (VCA)
 AMICS DEL ORGUES DE LES VALLS D'ANDORRA (AOVA)
 ASSOCIACIÓ AMICS DE MOZART (AAM)
 ASSOCIACIÓ ANDORRANA DEL CÒMIC, L'ANIMACIÓ I LA IL·LUSTRACIÓ (L'ARCA)
 ASSOCIACIÓ DE CREATIUS D'ANDORRA LA XARRANCA (LX)
 ASSOCIACIÓ DE METEOROLOGIA D'ANDORRA I CIÈNCIES DE L'ATMOSFERA (AMACA)
 ASSOCIACIÓ DE MÚSICS D'ANDORRA (ASMA)
 ASSOCIACIÓ D'ESCRITORS DEL PRINCIPAT D'ANDORRA (AEPa)
 ASSOCIACIÓ PER LA DEFENSA DE LA NATURA (ADN)
 ASSOCIACIÓ SOCIOCULTURAL AVERROES (ASCA)
 CENTRE DE LA CULTURA CATALANA (CCC)
 CERCLE DE LES ARTS I DE LES LLETRES (CALL)
 CINECLUB DE LES VALLS (CCV)
 ESBART SANTA ANNA (ESA)
 FEDERACIÓ ANDORRANA DE FOTOGRAFIA (FAF)
 GRUP D'AMICS DE LES MATEMÀTIQUES D'ANDORRA (GAMMA)
 ORFEO ANDORRÀ (OA)
 PROMODANSA (PD)
 SOCIETAT ANDORRANA DE CIÈNCIES (SAC)

Portada: Natàlia Solà, Francesc Galobardes, M. Tomasa Itoiz, el dia de la Cultura
 Contraportada: Natàlia Solà, Francesc Galobardes al taller destatuària religiosa d'Olot (1955), i monges ensenyants de la Sagrada Família d'Urgell, Fons Pirineus 1900-Amadeu Bordalba, arxiu privat Àlex Terés

Fe d'errates revista núm. 14:

pàg 4 en lloc de Jordi Roure ha de dir Joan Roure al títol
 pàg. 5 on diu Òscar Sánchez i Pérez ha de dir Òscar Sánchez i Cazorla
 pàg 10 en lloc de Pepita Besolí ha de dir Anna Besolí a les fotos
 pàg. 17 on diu saxo ha de dir clarinet

Amb el suport de

Govern d'Andorra

Agraïments:

Centre d'Art d'Escaldes-Engordany, comú d'Andorra la Vella, Àlex Terés per la cessió de la fotografia del Fons Bordalba, família Galobardes-Demiquels, família Vicente-Solà, col·legi Janer, col·legi Sagrada Família, Noemí Rodríguez, Biblioteca d'Encamp, els músics Jordi Porta, Lluís Sintes, Damià Riera, Isthar Ruiz i Jordi Barceló, i els presentadors dels premiats, Josep M. Ubach, Sergi Mas, Lydia Magallon, Maria Serrat, Flori Herrera, Mn. Ramon Rossell i Teresa Camañes.

Fotografies: Arxiu Àlex Terés, arxiu col·legi Sagrada Família d'Urgell, arxiu família Galobardes-Demiquels, arxiu familiar Vicente-Solà, AMB i APS

AQUESTA REVISTA CORRESPON AL SECRETARIAT D'AMACA I GAMMA

Aquesta publicació resta oberta a tots els suggeriments i col·laboracions (mitjançant opinions, articles o d'altres formes) de tots els seus lectors. Actua com a consell de redacció de la revista Àgora Cultural. Podeu enviar els vostres escrits degudament signats a la seu social de l'entitat, per correu: Centre cultural la Llacuna, carrer Mossèn Cinto Verdguer, 4. AD500 - Andorra la Vella sac@andorra.ad

© Àgora Cultural

© dels seus autors els escrits, disseny, imatges i fotografies

Consell de redacció: Àgora Cultural
 Coordinació: Societat Andorrana de Ciències
 Disseny i maquetació: Ara Disseny® (ADEMG)
 Impressió: Gráficas Fornesa SL

DL: AND.714-2003

Relació de premis Àgora Cultural

Premis Àgora Cultural 2001

Cebrià Baraut i Obiols

Premis Àgora Cultural 2002

Sergi Mas i Balaguer / Maria Canalis i Minguell

Premis Àgora Cultural 2003

Josep Alsina i Martí

Premis Àgora Cultural 2004

Joan Rosanas i Moratona / Jaume Puig i Duró

Premis Àgora Cultural 2005

Gerard Claret i Serra / Dolors Bellera i Piera

Premis Àgora Cultural 2006

Fèlix Peig i Ballart / M. Rosa Fernández i Mont

Premis Àgora Cultural 2007

Òscar Ribas i Reig / Germans Casal i Vall

Premis Àgora Cultural 2008

Bonaventura Adellach i Baró / Paquita Mandicó i Riberaygua (Mme. Martí) / Ramon Rossell i Serra

Sumari

Dia de la Cultura - Manifest Cultural	3
Premis Àgora Cultural 2009	5
Francesc Galobardes i Carbonell Natàlia Solà i Salvà Ensenyants membres de la Sagrada Família d'Urgell a Andorra	
Poesia	22
Recital de poesia: James Kirkup en el record	
Art	24
Ermengol Puig. "Un pintor incert: Jeronimus d'Herèdia" Josep M. Ubach: "Andorra Tallers d'Art a París"	
Joves artistes	27
Martín Blanco i Monópoli	
Enticultura	28
Associació Amics de Mozart Velles Cases Andorranes	
Retalls	29
Papirus	30
L'Odissea Cultural	31

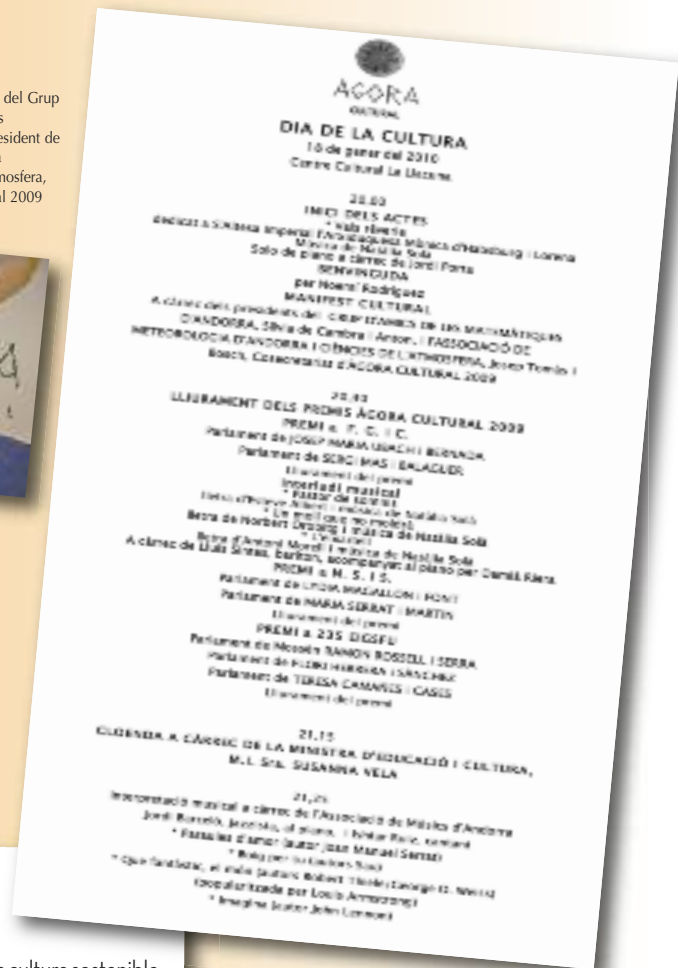
Sílvia de Cambra, presidenta del Grup d'Amics de les Matemàtiques d'Andorra, i Josep Tomàs, president de l'Associació de Meteorologia d'Andorra i Ciències de l'Atmosfera, cosecretariat d'Àgora Cultural 2009

**Bona nit,
Molt Il·lustres, Honorables i distingides autoritats,
Senyores i senyors,**

En primer lloc voldria donar les gràcies a les institucions i entitats que han fet possible que enguany haguem pogut celebrar el lliurament dels premis Àgora Cultural 2009, amb una menció especial al patrocini del ministeri d'Educació i Cultura, a l'Honorable Comú d'Andorra la Vella, i a la col·laboració de les diferents associacions d'Àgora Cultural.

I ara passo a llegir el manifest cultural

Manifest cultural

La cultura sostenible, la cultura en minúscula

Avui, Dia de la cultura, vull definir a partir del concepte d'igualtat el que és per a mi la cultura sostenible, la cultura en minúscula.

La cultura són els coneixements heretats i apresos a partir dels quals estem en possessió d'investigar i crear. La cultura és la ciència, l'art, l'esport i el respecte al medi ambient, entre d'altres, com es pot comprovar en el ventall d'associacions que constitueixen Àgora Cultural.

Amb l'excusa de l'Any de la interculturalitat 2010, declarat per la Unesco, us explicaré els meus cinc desitjos. La interculturalitat significa no només el respecte entre les diferents cultures (això seria exclusivament multiculturalitat), sinó una actitud activa davant de la convivència, la cohesió i l'aprenentatge entre els diferents. Per sort són moltes les nacionalitats que conviuen a Andorra, la qual cosa enriqueix la nostra vida diària, i gràcies a això gairebé tothom parla més d'una llengua. Ara ja puc desvelar els meus cinc desitjos:

1. Desitjo que no hi hagi grans subvencions públiques per a personatges importants o per a projectes faraònics. Que a la base de la piràmide dels pressupostos del ministeri de Cultura la major part dels diners siguin perquè tots els ciutadans tinguin accés a una formació cultural en igualtat de condicions, des de les edats més primerenques fins a la vellesa. Això inclou escoles d'idiomes públiques, accés a biblioteques virtuals o el mateix tracte econòmic a totes les associacions culturals, malgrat que algunes som minoritàries, de moment.
2. Desitjo que la feina feixuga de la cultura no sigui femenina. M'explico: de les setze associacions que formen Àgora Cultural, només tres tenen presidents que són homes, cosa que passa sovint en les dedicacions no remunerades. Segons un estudi recent de l'Institut d'Estudis Andorrans, el 63% dels universitaris d'Andorra llicenciats entre el 2000 i 2002 són dones. Això vol dir que la dona sí que està preparada, malgrat que no queda reflectit ni en els sous ni en els càrrecs. El sou de les dones és un 28% inferior de mitjana que el dels homes, i tampoc no hi ha una correlació en càrrecs, amb honorables excepcions com la de la ministra Susanna Vela que avui ens acompanya.
3. En la meua cultura sostenible reclamo un esforç des de l'escola per eliminar els rols de gènere en general i en concret per tal d'assolir una igual participació de la dona en les carreres científiques.
4. D'aquesta manera es duplicarà el nombre de cervells científics tan necessaris per salvaguardar el planeta de l'esgotament de recursos, com ara l'energia o l'alimentació, i aconseguir-ne un repartiment equitatiu, o també per disminuir les diferents contaminacions que tant perjudiquen la salut de l'home i l'entorn. ADN, membre d'Àgora, acaba de presentar la petjada ecològica d'Andorra fa poc, i ha tornat a empitjorar. La població andorrana utilitza una àrea tretze vegades més gran que la seva superfície política.

A Andorra, segons el mateix estudi de l'IEA, les carreres científicotècniques només tenen un 31 % de participació femenina.

A partir dels resultats de l'informe PISA, es veu que la igualtat de sexes en les carreres científiques i els resultats obtinguts són un indicador de les polítiques d'igualtat de gènere de cada país. A Turquia els resultats en les proves de matemàtiques de les dones són molt pitjors que els dels homes, mentre que als països desenvolupats amb una llarga tradició d'accés de la dona als estudis com són els països nòrdics, els resultats en matemàtiques s'igualen, i fins i tot a Islàndia s'arriben a superar.

Agenda Cultural d'Andorra

10 de gener del 2010

10h - 12h: Presentació del Dia de la Cultura i lliurament dels premis Àgora Cultural 2009.

Manifest cultural

He de dir amb alegria que comença a passar el mateix a Andorra entre les edats més tendres dels nostres estudiants. Són les noies de primera ensenyança de l'escola andorrana d'Encamp les que han guanyat el primer premi de l'últim Campionat de Catalunya d'aulé, un joc matemàtic promogut per la meva associació, Gamma, que se celebra a la facultat de Matemàtiques de la Universitat de Barcelona. Elles han canviat la inclinació de la balança, ja que fins ara eren els nois de segona ensenyança d'Ordino els que s'havien emportat els primers premis. Veiem que a poc a poc les coses canvien i s'igualen.

Parlant de ciència, aprofito l'avinentesa per declarar la visió del cel nocturn un bé cultural i un dret de la humanitat reconegut per la Unesco. El cel és la finestra de l'univers. Va ser el primer laboratori científic d'on van néixer els primers estudis d'astronomia i matemàtiques en cultures tan antigues com la d'Alexandria. Espero que la contaminació lumínica d'Andorra, els fanals que il·luminen el cel, deixin d'amagar la Via Làctea i les estrelles, amb les grans pèrdues d'energia i de diners que això suposa, i que quedi regulat amb normatives. Que els nostres joves puguin admirar la bellesa del cel nocturn, com nosaltres havíem pogut fer de petits.

5. Per últim, demano que hi hagi una real igualtat d'accés a l'educació. Desitjo en l'Any de la interculturalitat 2010 que no hi hagi cap segregació a les escoles públiques, ja que la diferent concentració d'alumnes en funció de la nacionalitat, o el nivell econòmic, en qualsevol dels centres dels tres sistemes educatius perjudica la integració dels alumnes immigrants, tots són ciutadans andorrans.

L'escola pública i la societat han de ser escrupolosament respectuoses amb les diferents cultures, tendències polítiques o religions, siguin les que siguin, per tal d'assolir una cohesió social a partir de la convivència interactiva de les diferents cultures, d'acord amb l'Any de la interculturalitat 2010 declarat per la Unesco.

Per concloure,

Haurem aconseguit el que jo denomino una cultura sostenible:

- En primer lloc, quan a tots els centres d'ensenyament públics de qualsevol nivell els diferents coneixements gaudeixin d'igual tracte i de mitjans suficients. És a dir, quan la música, la informàtica, l'esport, les matemàtiques, la cuina, els idiomes o la dansa, per posar-ne uns quants exemples, tinguin la mateixa importància.

- I segon, quan no hi hagi cap discriminació en funció del sexe, del nivell econòmic, de l'edat, de la nacionalitat, de la raça, de la religió o fins i tot mancances, com ho pot ser la ceguesa, tal com ho demana l'Any de la interculturalitat 2010.

Que l'escola pública sigui l'àgora de tots els coneixements i grups socials en igualtat de condicions d'accés, i tindrem la cultura en minúscula, que tant desitjo, llavor de la cultura en majúscula.

El baríton Lluís Sintès acompanyat per Damià Riera

El secretariat 2009, Sílvia de Cambra i Josep Tomàs

L'escultor Philippe Lavaill, autor dels trofeus, amb Anna Riberaigua

Susanna Vela, ministra d'Educació i Cultura

Parlament de Susanna Vela ministra d'Educació i Cultura

Vull felicitar ben sincerament, en nom del Govern d'Andorra, els guardonats d'aquesta edició pel seu treball, en silenci però constant, en favor de la cultura.

Felicito, ben sincerament, els guardonats d'aquesta edició pel seu treball, callat però constant, a favor de la cultura.

Àgora Cultural, fruit de la gran suma d'esforços de totes les associacions que en formen part, té la meua admiració i respecte perquè contribueix al nostre enriquiment com a persones i com a país en la gran tasca social de contribuir a la difusió de la cultura.

A totes les persones que en formen part els agraeixo el treball, la constància i la seva passió per la cultura.

He pres bona nota de cada mot del vostre manifest i estenc la mà a Àgora per poder col·laborar i treballar des de la cultura i per a la cultura. Una cultura que, a més d'espectacle, coneixement o entreteniment, té el valor de generar una actitud crítica i creativa i, ahora, d'afavorir la comprensió de la complexa societat actual i crear una dinàmica social oberta al diàleg.

Crec fermament que la cultura ha d'estar present en el lideratge dels reptes socials. La cohesió social de la ciutadania d'Andorra no serà plena si no inclou i participa, també, de les polítiques culturals. I és des d'aquesta convicció que estenc la mà perquè la relació que Àgora Cultural té amb el ministeri que tinc l'honor de representar esdevingui quelcom més que l'ajut en forma de subvenció amb l'objectiu de poder fer més gran el resultat de la suma d'esforços en aquesta tasca, en un moment que, per a la cultura, és particularment complicat.

La cultura té el gran repte de fer de tots nosaltres uns éssers específicament humans, racionals, crítics i èticament compromesos. A través d'aquesta cultura, homes i dones ens expressem i prenem consciència de nosaltres mateixos, qüestionem les nostres realitzacions i busquem noves significacions... I ara és el millor moment: els moments de crisi provoquen nous moviments artístics, nous corrents de pensament i acceleren la innovació. Aprofitem-lo entre tots.

Felicísimo Vicente, Lydia Magallon, Natàlia Solà, Maria Serrat, un amic, i Rosa Albert, filla d'Esteve Albert

Susanna Vela, antiga alumna de M. Tomasa Itoiz

M. Tomasa Itoiz amb Francesc Galobardes

Alexandra Grebennikova

Noemí Rodríguez presentant l'acte

T Ningú és perfecte

Tinc la sort de poder assistir de tant en tant a actes culturals i socials de tota mena. Conferències, taules rodones, presentacions públiques, mítings polítics, i evidentment, els lliuraments de premis. Aquelles trobades que reconeixen per diversos motius la tasca d'una persona o d'un col·lectiu.

Però no ens enganyem. En molts casos el premi serveix com a esmolet de les vendes: és el que passa en molts premis literaris, dissenyats per estimular la compra de volums o augmentar el renom dels autors de la casa, o els premis que pretenen que els guardonats –en gratitud– facin a partir d'aleshores alguna cosa per merèixer-lo; recordem sense anar més lluny el darrer premi Nobel de la pau.

Val a dir, però, que en la majoria de casos, siguin més o menys discutits, la majoria de premis són merescuts, i també, que en la majoria de casos és bonic que en una societat tan sovint mesquina i egoista algú decideixi de forma individual o des d'un col·lectiu agrair als altres la feina feta, el talent o la generositat. Afortunadament, la majoria de premiats mereixen el guardó i acostumen a ser cerimònies boniques i plenes de bons sentiments –excepte per a aquells que pensaven que el premi hagués estat millor en les seves mans.

És bonic veure com la societat reconeix la feina de les persones que s'ho mereixen, però si és, a més, com ahir, en el lliurament dels premis Àgora, quan els guardonats són persones que estimes i respectes profundament, aquesta sensació es multiplica i amplifica, i converteix l'acte en una cerimònia especialment emotiva, malgrat el mal de peus després d'haver estat més de dues hores dempeus.

Noemí Rodríguez

Natàlia Solà amb el seu fill Félix i el seu marit Felicísimo Vicente

Ishtar Ruiz interpretant les cançons acompanyada per Jordi Barceló

Lluís Sintes, Natàlia Solà, Damià Riera i Jordi Porta

Sílvia de Cambra Iliura l'escultura a Francesc Galobardes

É

Text: Josep Maria Ubach i Bernada

És un honor estar avui i aquí rodejat de personalitats del món de l'art com en Francesc Galobardes, Sergi Mas i totes les persones, en la seva majoria, artistes. Vist el programa dels actes d'aquesta vetllada i la qualitat dels seus protagonistes ens dona molta informació sobre la inquietud cultural del nostre país. Així com la complicitat de tots els que avui heu volgut ser-hi presents. És un motiu que esperona a tots a anar més enllà.

Quan l'amic Antoni Pol i l'Àngels Mach em demanaren de dir alguns mots sobre l'artista i amic Francesc Galobardes haig de confessar que em va fer una mica de respecte, perquè, què puc explicar jo d'un artista conegut i reconegut dins i fora de casa nostra.

És cert que hem tingut l'oportunitat de parlar moltes vegades de pintura, de dibuix, de colors, de transparències, de la llum i de molts més temes relacionats amb l'art, anècdotes i molts somnis, alguns artístics i altres personals.

En moltes ocasions, i sobretot quan parlo amb persones apassionades amb qualsevol àmbit del món de les arts, després, quan estic sol, no puc evitar de recordar fragments de la conversa i per descomptat la seva intensitat, i és aquí on, penso jo, que rau el quid de la qüestió.

Segurament heu escoltat més d'una vegada, sobretot en alguna exposició d'art contemporani, una expressió del tot desencertada, quan algú diu: "això també ho pot fer un nen de 5 anys", habitualment davant d'obres de Joan Miró o altres.

Es frivolitza quasi fins a la humiliació el treball d'un geni i la ignorància o la falta de coneixements provoquen la rialla, positiva o negativa, de segons qui ho escolta.

Però en l'àmbit de la pintura figurativa o el paisatge no existeix aquesta gosadia, ja que la realitat es representa de manera més que evident i no es presta a gaires irreverències.

Possiblement a qui no és capaç d'entendre l'obra de Joan Miró se li farà més comprensible l'obra d'un paisatgista, però possiblement no entendrà tampoc el que artistes com el Sr. Francesc Galobardes poden expressar a través de la seva pintura, particularitats com el cromatisme, la llum, la forma, la composició, el traç del pinzell o l'espàtula, les línies de fugida, l'equilibri, la secció àurea (si s'utilitza), la simetria i la asimètria, el contrast, el ritme, l'espai...

Evidentment tots aquests temes que acabo d'anunciar pertanyen a la part més tècnica i estètica de l'obra.

Després existeix un altre àmbit que no pertany a la tècnica, o millor dit, que utilitza la tècnica com a suport, que serveix per comunicar emocions.

Francesc Galobardes i Carbonell

Quines?

És únicament una voluntat d'educació dins el vessant de les arts plàstiques.

S'ha demostrat que l'art és un bon instrument per potenciar actituds i valors humans com donar i rebre, generositat i receptivitat, solidaritat i socialibilitat, el respecte per l'altre i l'autoestima.

Tot això afavoreix (diuen els entesos) fomentar les possibilitats de l'expressió creativa i, en qualsevol àmbit, beneficia. S'ha comprovat que el treball de les emocions mitjançant l'art ens permet acceptar el millor i el pitjor de nosaltres mateixos. Però al mateix temps ens endinsa en un llenguatge i una comunicació entre l'artista com a generador del missatge i nosaltres mateixos com a receptors.

M'agradaria posar un exemple que fa anys m'emocionà.

Un dia, en una exposició del Sr. Francesc Galobardes, vaig veure un paisatge de Sispony on el poble apareixia pintat venint d'Escàs en direcció a Andorra; al fons Prat Primer, camp Ramonet, l'Osca del Migdia, i en primer pla, les primeres cases de Sispony a l'esquerra i el campanar a la dreta. Era un matí després d'una nevada, quan els núvols comencen a enlairar-se pujant muntanyes amunt i els primers raigs de sol anuncien un dia clar i net.

Vaig redescobrir en aquella obra el significat d'alguns silencis de les nostres valls; alguns els havia experimentat davant del paisatge natural passejant per les nostres muntanyes i aquesta vegada davant l'obra de l'artista, que em comunicava la mateixa sensació. El silenci després de la nevada, un silenci com tots sabeu particular, que se sent més amb l'esperit que amb les orelles.

Personalment penso que aquest és el secret més important de qualsevol artista, captar l'emoció o el significat del paisatge i gaudir de la capacitat de poder transmetre'l a aquell qui el mira i es deixa seduir sense prejudicis.

És la capacitat de l'artista que mitjançant la seva obra comunica quelcom més que una còpia del paisatge, el bon artista ha de gaudir de la tècnica per assolir la representació de la realitat i després –aprofitant-se'n– saber manifestar el llenguatge secret del paisatge i d'un moment emocional que mai més no es reproduirà de la mateixa manera. Podríem parlar també d'una tècnica que el Sr. Francesc Galobardes domina a la perfecció i que

malauradament no produeix tant com voldríem, em refereixo als dibuixos amb tinta xinesa i punta de bambú, on la precisió en el dibuix i en el traçat de les ombres esdevenen un repte per a qualsevol pintor. Entre nosaltres i ara que no ens sent ningú, en alguna ocasió m'ha dit que properament s'hi posarà.

Antonio Cobos, un dels degans de la crítica especialitzada, ja fa anys que establí un paral·lelisme, salvant les distàncies, entre Joaquim Mir, Eliseu Meifrén, Santiago Rusiñol i Francesc Galobardes, en els àmbits del realisme amb tocs d'impressió per arribar a un neopressionisme *sui generis*. Això vol dir, amb paraules planeres, una personalitat artística particular i encara més a Andorra.

No vull parlar de les peripècies que va viure el Sr. Francesc Galobardes en arribar a Andorra i voler exposar en galeries d'art de Barcelona o Madrid; això seria un capítol llarg i incòmode per a molts. El més important, sens dubte, fou el resultat: a final dels anys 60 aconseguí de les autoritats espanyoles el permís d'exportació de les seves obres per a exposicions a Barcelona o a qualsevol altre indret de l'Estat veí.

Penso que no és agosarat dir que Francesc Galobardes pertany a aquella avantguarda dels anys seixanta en la qual els artistes iniciaven el camí d'anar fronteres enllà, un camí que en un altre àmbit permetrà a joves artistes del país poder participar en la Biennal de Venècia l'any 2011. Penso que caldria fer una reflexió de l'evolució de l'art a casa nostra des d'aquells anys fins als nostres dies per valorar en la justa mesura els esforços que s'han fet.

Podríem parlar hores i hores d'aquest artista i no ens cansaríem de trobar particularitats de la seva personalitat pictòrica, però per poder fer això hauríem de disposar de moltes hores i encara no acabaríem.

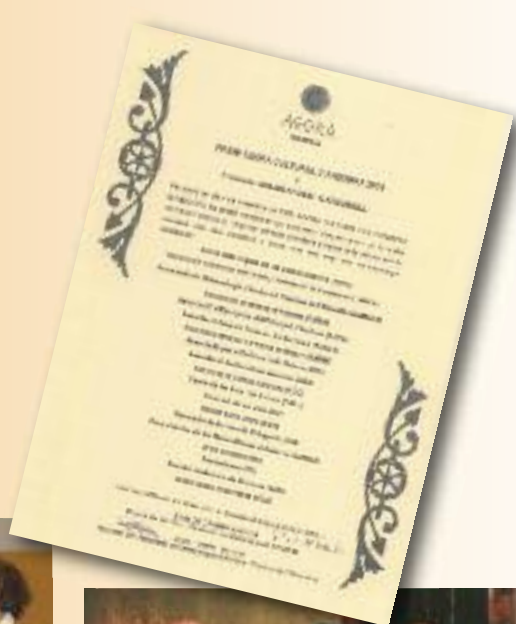
I ja per finalitzar voldria demanar disculpes a molts de vostès per parlar del Sr. Francesc Galobardes, ja que molts en saben o el coneixen millor que jo mateix. És un bon motiu per agrair-los la seva complicitat per ser aquí aquesta nit i gaudir d'aquest reconeixement àmpliament merescut.

Amics Francesc Galobardes i Carme Demiquels, molta salut per continuar treballant. Moltes gràcies per la seva atenció.

Text: Sergi Mas i Balaguer

Francesc Galobardes i Carbonell, PINTOR

Qui no coneix la pintura d'en Galobardes? Qui no reconeix al primer cop d'ull un quadre pintat per ell? Diríem que la majoria de gent afeccionada a l'art pictòric identifica immediatament un paisatge d'en Galobardes: almenys els habitants d'Andorra i els de la Garrotxa, que per alguna cosa n'és originari.

Quan l'obra d'un artista arriba a tenir un caràcter marcat tan propi és que té estil, personalitat, que té una singularitat especial. Assolir-ho és moltes vegades aliè a la voluntat del mateix artista. No ser confós amb la massa ingent de practicants de les belles arts és un somni quasi inabastable. Tot depèn de la voluntat dels déus. Arribar o no arribar que se't reconegui no té res a veure amb treballar bé o malament, amb ser aplicat o descurat, amb ser impulsiu o reflexiu. Les muses t'ho concedeixen o t'ho deneguen. Va com va. És una bestiesa però és així. Ara bé, tal com deia Picasso, si es dona el cas que les muses et visiten, que et trobin treballant. Pel que fa a la relació que pugui tenir en Francesc Galobardes amb les muses, aquesta deu de ser intensa. Jo no he conegut mai un pintor tan treballador com ell. Com que sempre està a peu del cavallet, el deuen de trobar a tothora.

Si no m'equivoco, Francesc Galobardes i Carbonell nasqué l'any 1930 a Ridaura, tocant a Olot. Olot, ciutat i comarca d'artistes, de poetes i escultors, tots bons, amb una sòlida formació. De gent industriosa, gent del morro fort, gairebé tots sortits dels tallers de L'Art Cristià, tota una institució. D'allà han sortit escultors com Josep Clarà, que triomfà a París; els pintors Vayreda, Galvei i tants altres paisatgistes de l'Escola d'Olot, a la qual pertany també el nostre Galobardes. A Olot visqué i produí el millor de la seva obra el dibuixant pintor gravador Xavier Nogués. D'Olot són els millors escultors pessebristes del món, dels quals destaca en Traiter. En fi: és un no-acabar nomenar els mèrits de la gent d'una contrada envoltada de volcans (ep!, apagats), d'on els mateixos olotins diuen faceciosament que és l'orinal del món.

El nostre pintor andorranoolotí arribà a Andorra, paradoxalment, no com a pintor, sinó com a empleat de banca. Això va ser cap al 1959, més o menys, per les mateixes dates que el que això subscriu. Calculo que deuria de ser per aquelles calendes, perquè amb ell i quatre gats més que teníem l'estranya mania de pintar l'any 1960 muntàrem una exposició col·lectiva als locals de l'Automòbil Club d'Andorra, que llavors estava en un primer pis de l'avinguda de Meritxell, a la vora del cine Cassany. La meua pobra memòria recorda que hi participaren els que a partir de llavors, sempre més, hem restat bons companys. Eren en

Jaume Puig, Joan Puig i Saladrich, Galobardes, Duarte, Bonaventura Naudí, jo mateix i l'americà llavors resident a Andorra Kennet Dills: deuria d'haver-ne algun més, però no ho recordo i ho sento. Els olis que hi presentà en Galobardes eren encara pintats a la manera clàssica, amb pinzell, però a partir de la col·lectiva adoptà pintar amb espàtula: mètode que requereix molta seguretat en l'execució, gran habilitat i domini gestual, i facilitat en la memorització de la primera impressió davant del paisatge de llums i ombres tan canviants de les Valls. És clar, ell s'adonà de seguida que l'espàtula, a més de no embrutar-li el color, li permetia una rapidesa d'acció necessària per plasmar aquesta frescor que per sempre més, i apurant síntesi i austeritat policroma, han caracteritzat les seves obres. El procés ha estat de depuració i aprofundiment: de la tècnica, però també de concepte.

Aquest amic seriós, professional de cap a peus, molt treballador, que sempre ha sabut estar, com a pintor i com a persona, fidel a unes conviccions, a les persones que ell estima i –cosa rara en un artista– que mai no ha parlat malament de ningú, que mai no ha fallat quan se l'ha requerit a contribuir en el col·lectiu cívic del país. Ell ha estat i és un excel·lent ambaixador, que amb el seu art ha donat a conèixer arreu del món aquest bell i vell Principat.

Mestre de pocs deixebles... Un alumne dilecte en va ésser el ben recordat bisbe copríncep monsenyor Joan Martí i Alanis. Cristià, converteix l'acte de pintar en una pregària.

Resumint: l'art d'en Galobardes no té certament una lectura literarioanecdòtica, però sí liricopoètica, al qual es pot aplicar l'aforisme de Leonardo da Vinci: "La pintura és una poesia muda, i la poesia, una pintura cega", definició tan vàlida en temps de renaixement com el temps actual.

El premi Àgora fa, doncs, justícia a tota una reeixida labor artística, universal precisament per fidelitat a una cultura, la nostra, la de tots.

Gràcies, Francesc.

Francesc Galobardes amb el copríncep Joan Martí i Alanis.

Casa de la Vall, 1966

Vall d'Incles, 1996

Vall d'Incles, 2002

Dades de l'autor

Francesc Galobardes i Carbonell

És nascut a Ridaura (la Garrotxa) el 25 de desembre del 1930.

Va estudiar a l'Escola d'Arts i Oficis d'Olot, mentre treballava en un taller d'estatuària religiosa, on va fer de daurador, sanefista i pintor.

El 1954 va fer la seva primera exposició, en una galeria d'Olot, on va presentar paisatges i natures mortes. Aleshores pintava amb pinzell i dibuixava amb ploma i amb canya.

El 1958 va conèixer i es va casar amb Carme Demiquels i Guix, amb qui va tenir dos fills, Joan i Rosa.

Es va traslladar, per residir-hi, a Andorra el 1960 i va treballar com a empleat bancari a Crèdit Andorrà.

En les hores lliures l'artista es dedicava a la pintura i a més treballava com a daurador en un taller d'artesanía d'Andorra la Vella.

El 1962 va canviar de tècnica pictòrica, va adoptar l'espàtula i va abandonar els pinzells. Un any després va fer la primera exposició individual a Andorra, a la Caixa de Pensions; va ser premiat per realitzar un cartell de les festes d'Andorra i va aparèixer en una edició del programa radiofònic *Glossari Andorrà* que presentava Josep Fontbernat titulada "Francesc Galobardes i l'escola d'Olot".

Durant els primers anys de la dècada dels seixanta, l'artista va començar a exposar regularment en galeries d'Andorra, Catalunya i Espanya.

El 1965 va guanyar el primer premi del Concurs de cartells del Sindicat d'Iniciativa d'Andorra la Vella.

L'any següent va donar al Consell General un quadre on hi ha representada la Casa de la Vall que està emplaçat al saló biblioteca de la Casa d'Andorra a París.

El 1967 es va fundar el Cercle de les Arts i de les Lletres a Sant Julià de Lòria i en va ser soci fundador.

El 1969 va rebre la medalla d'argent de l'Escola de Belles Arts d'Olot, en reconeixement a la labor pictòrica realitzada.

Ridaura, 1943

El 1971 la seva vida va fer un gir professional i amb l'ajut de l'empresa on treballava i amb el suport del seu director, Joan Rosanas, va decidir dedicar-se plenament a la pintura.

El 1975 va entrar a formar part de la millor selecció d'artistes col·lectives que configuren els paisatges catalans de *Bernardino de Pancorba* i el 1978 va quedar catalogat en el Diccionari Ràfols. La Unió Hotelera li va atorgar la medalla d'argent en reconeixement a la seva tasca per fomentar la cultura del Principat d'Andorra.

Ha exposat al país en la mostra antològica d'Andorra a la sala d'exposicions del Govern (1996), i a fora, a l'ambaixada d'Andorra a Brussel·les (1998), i a l'ambaixada d'Andorra a París (1999) i entre d'altres ciutats a Lleida, Barcelona, València, Madrid, Palma de Mallorca, Saragossa, Castelló, París i Brussel·les, i en exposicions col·lectives a Perpinyà (1966), Nottingham i Viena (1969), Madrid (1973), Barcelona (1977, 1984), Olot (1977), Puigcerdà (1980) i Tòquio (1992).

Els seus quadres, la majoria olis sobre tela en què pinta els paisatges andorrans, es troben arreu del món en col·leccions públiques i privades a l'Argentina, els Estats Units, la Gran Bretanya, el Japó, Corea, Espanya, França, Irlanda, Jamaica, Turquia, Rússia, Portugal i Ciutat del Cap (Sud-àfrica). Els correus francesos a Andorra han emès diversos segells amb reproduccions de la seva obra (1997, 1999, 2002, 2003). Darrerament ha exposat en una mostra retrospectiva de la seva obra al Centre d'Art d'Escaldes-Engordany (2009-2010) i ha estat reconegut amb el premi Àgora Cultural 2009.

Francesc i Carme l'agost del 1955

La família Galobardes Demiquels al complet

Santa Coloma, 1975

Vall d'Incles, 1999

Exposicions

1963 Caixa de Pensions. Andorra
1964 Caixa de Pensions. Andorra
1966 Institut d'Estudis Ilerdencs. Lleida
1967 Institut d'Estudis Ilerdencs. Lleida
Galeria Armengol. Olot
1968 Institut d'Estudis Ilerdencs. Lleida
La Pinacoteca. Barcelona
1969 Sala Articolor. Vic
Amics de les Arts. Terrassa
Galeria d'Art. Saragossa
1970 La Pinacoteca. Barcelona
Sala Articolor. Vic
Galeries San Vicente. València
1971 La Pinacoteca. Barcelona
Galeria Armengol. Olot
La Pinacoteca. Barcelona
1072 Galeries San Vicente. València
La Pinacoteca. Barcelona
1973 La Pinacoteca. Barcelona
Galeries San Vicente. València
1974 Galeria El Puy. Andorra
Galeries Anastasia Klein. Castelló
La Pinacoteca. Barcelona
Eureka. Madrid
Xaloc. Palma de Mallorca
1975 Galeria El Puy. Andorra
Galeria Armengol. Olot
1976 Galeries San Vicente. València
La Pinacoteca. Barcelona

1977 La Pinacoteca. Barcelona
Eureka. Madrid
Galeria Armengol. Olot
1978 La Pinacoteca. Barcelona
1979 Galeria Parc. Andorra
Eureka. Madrid
1980 Galeries San Vicente. València
Cau d'Art. La Seu d'Urgell
1981 Galeria Parc. Andorra
Tramuntana. Palamós
1982 Galeria Parc. Andorra
Galeries San Vicente. València
Galeria d'Art Les Voltes. Olot
1985 Eureka. Madrid
Galeria Parc. Andorra
1986 Galeria Lloveras. Terrassa
Galeria Augusta. Barcelona
1987 Eureka. Madrid
Galeria Augusta. Barcelona
1988 Galeria 4 Cantons. Olot
Galeria Parc. Andorra
1990 Saló Cano. Madrid
1991 Galeria Augusta. Barcelona
Galeria Parc. Andorra
1992 Galeria Augusta. Barcelona
1993 Galeria San Vicente. València
Sala Sant Domènec. La Seu d'Urgell
1994 Sala d'Art. Puigcerdà
1996 Galeria Terra Ferma. Lleida

1997 Galeria Mar. Barcelona
Galeria Zúccaro. Madrid
1998 Galeria Zúccaro. Madrid
Ambaixada d'Andorra. Brussel·les
1999 Ambaixada d'Andorra. París
2001 Galeria Zúccaro. Madrid
Diagonal 418 Art. Barcelona
2002 Prat de la Mola. La Massana
Galeria Zúccaro. Madrid
2003 Galeria Zúccaro. Madrid
2004 Galeria Maite Muñoz. Barcelona
Galeria d'Art Padiquart. Ribes de Freser
Desembre 2009- Gener 2010
Centre d'Art d'Escaldes-Engordany
(CAEE)

EXPOSICIONS COL·LECTIVES

1966 Perpinyà (França)
1969 Nottingham (Regne Unit)
Galeria Gemalde. Viena (Àustria)
1973 Casa Bique. Madrid
1977 La Pinacoteca. Barcelona
Galeria Armengol. Olot
1980 Sala d'Art. Puigcerdà
1984 Galeria Augusta. Barcelona
1992 Tòquio (Japó)
1996 Sala d'exposicions del Govern.
Andorra

Galobardes o la plasticitat de la llum

Pintant a Hostalets de Bas, 1967

Foto: Jaume Riba

Text: Antoni Pol i Solé

Francesc Galobardes i Carbonell, nascut a Ridaura (vora Olot a la Garrotxa) el 1930, va arribar a Andorra el 1960, després de passar per Olot, casar-se amb Carme Demiquels i tenir dos fills, Joan i Rosa.

Mecànic, daurador, sanefista, pintor i bancari, el 1971 va decidir dedicar-se només a la pintura i, de llavors ençà, la seva trajectòria l'ha consolidat com un mestre del paisatge andorrà amb l'espàtula des del 1962 (Soler), en què ha creat el seu propi estil (Vilà i Moncau). El seu impressionisme existeix només en el punt d'arrencada perquè tot seguit es converteix en expressionisme al moment que l'artista espatula la massa cromàtica (Cobos).

La seva pintura lluminosa i colorista té el secret de la pulcritud (Rubio), amb una llum que retalla les formes equilibrades en bellíssimes composicions (Senti).

No reproduïx allò real sinó el passatge d'allò real, aquesta entrevisió que esdevindrà més veritat que natura quan la il·lusió haurà triomfat (Xuriguera). El seu és el treball de la recerca emotiva (Ubach). Bellesa, veritat i bondat Galobardes les ha descrit encertant els colors que ha escampat amb la seva espàtula (Martí).

La mestria de l'artista queda sempre palesa en aconseguir-se la definició de l'art, que no és altra cosa que la representació plàstica de la bellesa, i en aquest cas, a través del color (Maresma).

El paisatge plural i magne del Pirineu –d'Andorra– no es podia reproduir, però ell el seu mestratge el podia representar, com Cézanne havia proposat (Marsà).

Per això i més acaba de rebre el premi Àgora Cultural 2009, per la seva contribució plàstica a l'imaginari col·lectiu d'Andorra a través de la pintura amb la recreació dels seus paisatges amb un estil propi que ha esdevingut característic.

La seva obra se sustenta d'una manera molt equilibrada sobre tres potes.

La primera, la composició, que parteix clarament i gairebé sempre d'unes diagonals al llarg, en relació o a l'entorn de les quals se sustenten o situen tots els elements del paisatge o de l'obra i focalitzen els seus punts d'interès. Aquestes són diverses i es poden produir alhora com els punts de fuga de la perspectiva, les diagonals del quadre...

La segona, el dibuix, sempre del tipus esbós, procurant però estabilitat, fermesa, repòs i detall en el qual vol ressaltar (la natura i tot allò que és testimoni del passat) en els primers plans i l'apunt, el traç incomplet i el desdibuix i el desequilibri en què hi és d'acompanyament (els plans de fons o tot allò testimoni del present incloses les persones).

La tercera, el color, que es distribuirà amb espàtula creant plans en una continuïtat i opacitat plàstica de colors llisos estesos suaument però amb contundència, seguint el ritme de l'impacte directe de la llum o de l'indirecte a través de la neu o de l'aigua.

Les seves desenes de blancs, verds, grocs, marrons i blaus van apareixent creant una cromacitat plàstica i multiplicitat de plans que es generen, desenvolupen i contenen en el quadre en un emmotllament de tots els elements del paisatge i que cristal·litzen en volums que s'entrellacen els uns amb els altres en una simbiosi de tot allò representat, fins a esdevenir una sola realitat imaginada i estreta del lloc real.

Galobardes ha sabut crear uns motlles propis de la realitat fugaç que genera la llum plastificant

les tres dimensions de la realitat en el pla del quadre a partir dels seus olis escampats amb la doble espàtula, la de la imaginació i la de la mà. El disseny de Fontbernat expressat el 1963, perquè el pintor de Ridaura posés a la neu andorrana aquest or tan generós i calent que tenen els pallers d'Olot de les seves primeres obres, en ocasió de la seva primera exposició a Andorra la Vella, s'ha acomplert a bastament i amb escreix gràcies a la captura de la plasticitat de la llum que Galobardes ha sabut plasmar de manera singular i pròpia.

Escrit de l'artista a Àgora Cultural

No m'esperava res. Feia tan sols tretze dies que hi havia hagut la cloenda de la meua exposició retrospectiva, amb què l'Hble. Comú d'Escaldes-Engordany, de la mà de l'Antoni Martí i del seu equip de Cultura, m'havien obsequiat.

És més, el dia de Cap d'Any, al pis d'estudiants dels meus néts a Barcelona on ens havíem reunit tota la família, jo els havia dit que després d'aquesta exposició poc més hi podria haver.

Quina va ser la meua sorpresa quan els meus fills em van donar una pinzellada, que quelcom passaria en les properes setmanes que em seria molt emotiu.

Abans de les vuit del vespre del dilluns dia 18 de gener varen ser ells els que em van portar a mi i a la Carme al centre cultural La Llacuna. Quina va ser la meua sorpresa en trobar-hi a l'entrada els fills polítics, néts, germà i nebots.

A mesura que m'endinsava prop del teatre comprovava que hi havia molts amics i que totes les mirades es dirigien a mi.

Pel rètol que hi havia a l'escenari vaig comprovar que es tractava d'un esdeveniment d'Àgora Cultural. A la porta hi havia la Noemí Rodríguez (a qui tinc molta estima), circumstància que em va fer intuir que podria ser el protagonista d'una nit molt especial.

Després d'escoltar el manifest de la plataforma cultural i de gaudir d'una bonica interpretació musical, van fer públic que un dels premis Àgora Cultural 2009 era per a mi, en reconeixement a la meua trajectòria pictòrica. Poc a poc el cor em batejava més de pressa i la cosa no era per a menys.

Va pujar a l'escenari una persona molt especial en la meua carrera. En Josep Maria Ubach no va deixar d'elogiar la meua tasca artística, i és que de cultura en sap un rato!

Si ja no n'hi havia prou, el meu estimat amic Sergi Mas va acabar de fer-m'ho encara més emotiu. Escoltar el Sergi, o escoltar la lectura del seu escrit envers la meua persona (tal com va ser aquella nit), em va refermar que entre nosaltres dos l'amor per l'art ha fet que la nostra amistat hagi estat ferma i sincera al pas de tots aquests anys.

Sense adonar-me ja em trobava a l'escenari recollint un premi inesperat. Recordo haver agraït a Àgora, a la família..., al meu mestre Mas Collell Mir i al meu pare cultural, en Joan Rosanas, tot el que en la meua vida professional m'ha anat passant. L'emoció em va fer tremolar, però el moment era màgic.

Els artistes vivim pensant en el nostre llogat, i no esperem mai poder gaudir d'un moment tan emocionant i viure'l amb tanta passió.

Coses com les d'aquella nit no s'obliden en vida.

Tot i haver nascut a la Garrotxa, Andorra és la meua terra des que em va acollir amb els braços oberts. Tota la vida he treballat per aconseguir donar un valor afegit a la cultura d'Andorra. El premi atorgat em confirma que el meu propòsit de ser un ambaixador artístic del país no haurà estat en va.

Gràcies Àgora Cultural. Gràcies a tots els membres que la compeuen.

Sempre estareu al meu cor.

Francesc Galobardes i Carbonell

20 de gener de 2010

Francesc Galobardes i Carbonell

Pintant a Prats, Canillo

El Tarter, 1985

Al Centre d'Art d'Escaldes-Engordany (CAEE), desembre del 2009

En l'exposició retrospectiva al CAEE

Pintant a Ridaura

Però, Francesc Galobardes en aquesta primera exposició, ha volgut posar-hi la marca que ell, autodidacte –si en la pintura es pot aplicar aquest qualificatiu–, bé en dreta línia de l'Escola d'Olot. I és per això que Galobardes té a la seva exposició dues teles que vénen d'Olot. Són dos pellers amb la forma característica d'aquelles contrades. Són dos pellers com dos pans d'or. Al costat dels verds i dels blaus i dels malves andorrans, l'or d'Olot sembla una llum encesa al mig de l'exposició. Ja estic esperant el dia que en Galobardes pintarà els nostres blancs, tan purs, tan il·luminats. Un dia, un amic meu pintor, em deia que en el blanc hi havia tots els colors. Estic segur que el nostre pintor de Ridaura posarà a la neu andorrana aquest or tant generós i calent que tenen els pellers d'Olot. (*Fontbernat, 1963*)

A l'exposició de la sala F. Armengol d'Olot, en la qual s'han exhibit a més d'una tela de grans dimensions que plasma el seu poble natal de Ridaura, temes andorrans, gironins i lleidatans, sobresurt per la destresa personal en l'ús de l'espàtula i per l'estructurisme equilibrat, i també per la sinceritat naturalista i impressionista. Potser peca d'un realisme fidelíssim i franc. Galobardes és un bon paisatgista, i per això n'esperem una evolució progressiva que el distingeixi més personalment i subjectivament.

Tenint en compte els seus dots, la seva voluntat entusiasta i animada, i el refrigerat ambient cosmopolita que l'envolta a les pintoresques i pirinenques valls d'Andorra, gairebé estem segurs que ho aconseguirà. (*Mir i Mas de Xeixàs, 1967*)

"Composició estructurada sòlidament de paleta profunda i bon ofici, maneja àmpliament i de manera destra l'espàtula." (*Font*)

"L'aire es fa vidre i la llum omple els seus olis en amplitud i profunditat." (*Gutiérrez*)

"Domini d'espàtula per aplicar color sempre directe i ajustat, igual que la llum." (*Del Castillo*)

Així com Sorolla el Mediterrani, Galobardes s'ha fixat com a objectiu descriure els paratges pirinencs, amb el seus típics celatges i, sobretot, amb les seves neus.

Pintura clara i nítida, paisatges quasi sense bromes, llum que retalla les formes equilibrades en bellíssimes composicions. L'espàtula de Galobardes dóna uns empastaments molt precisos i encertats, àdhuc plens de sobrietat. (*Senti, 1976*)

Obra que sumant al dibuix present i fins i tot visible el color, la llum i l'aire, dóna, de cada un dels paratges, la veritat pictòrica que els distingeix interpretats amb certa riquesa matèrica, ajustats empastaments, certera intervenció de l'espàtula i, encara, àmplia paleta. (*Gali, 1982*)

Pintor de paleta ben dotada, alegre i lluminosa. Minuciosos en el dibuix, que es fa, a vegades, excessivament detallista. Sorpren la bellesa dels difícils paisatges nevats, en els quals el blanc sobre blanc, cel i muntanya es confonen.

Poques vegades el bonic paisatge andorrà ha tingut la sort de comptar amb un artista que li fes justícia, sense truculències ni sense caure en el cromó de calendari. (*Manzano, 1984*)

Amb el blau i blanc en té prou Galobardes, junt amb uns ocres, per fer aquesta pintura lluminosa i colorista, que amplia les seves gammes quan s'apropa a la costa o cerca la intimitat del bodegó. Galobardes té una tècnica d'aquarellista i una puresa i transparència dignes d'aquesta especialitat, i que, traslladades al gènere, produeixen un resultat sorprenent. Pulcritud: aqueixa és la paraula que defineix Galobardes, el secret de la seva pintura. (*Rubio, 1985*)

La seva manera especial d'explicar els temes té lloc a través d'aquestes encertades especulacions on el blanc de la neu queda ben palès, on els cels són una altra manera d'explicar el paisatge, on la mestria de l'artista queda sempre palesa en acomplir-se la definició de l'art, que no és una altra cosa que la representació plàstica de la bellesa, i en aquest cas, a través del color. (*Maresma, 1992*)

Galobardes no és pas un pintor mimètic, tampoc podríem dir que és un pintor subjectiu, menys encara abstracte. És, si més no, un pintor equidistant, serè, precís. Galobardes està satisfet, ja que ha constatat que el paisatge plural i magne del Pirineu –singularitzem, d'Andorra–, no es podia reproduir però ell, el seu mestratge, el podia representar, com Cézanne havia proposat amb escriure. Val a dir-ho, d'una vegada per sempre. Galobardes, la mostra del qual m'honoro a presentar, no és un pintor que pinta paisatges; és el pintor d'Andorra, del seu paisatge inconfusible, únic, el Pirineu encimbellat. (*Marsà, 1992*)

L'obra de Galobardes no sols és bella i artísticament correcta, no sols és obra d'art, és també un testimoni històric del canvi que en aquests més de trenta anys ha experimentat el nostre país. [...]

La frescor de l'aire que ens fibla com una vespa en les valls d'on just ha marxat la neu a la primavera. La densa verdor ofegant de les arbrades d'estiu. La nostàlgia bromosa d'una tarda de tardor o les glaçades paletades de blanc nevats sobre els teulats d'hivern ens fan veure tota la bellesa i poesia de la nostra Andorra. Gràcies per haver-ho sabut copsar. (*Canturri, 1996*)

[...] tot assenyalava que les obres d'aquesta primera etapa artística estan lligades a un academicisme estètic i plàstic, caracteritzades per unes pinzellades poc espontànies.

Els primers paisatges realitzats a Andorra ens parlen de la voluntat i la constància de l'artista per la pintura.

Tècnicament aquestes obres es caracteritzen per un academicisme compositiu per una paleta clara. Les teles d'aquesta època s'exposen per primer cop a Andorra el 1963, a la sala d'exposicions de "la Caixa de Pensions per a la Vellesa i d'Estalvis". La inquietud vital per pintar fa que Galobardes, el 1962, comenci a experimentar l'espàtula i abandoni el pinzell com a tècnica, malgrat que la continua utilitzant per perfilar detalls dels seus paisatges. El treball amb l'espàtula li dóna una força que no aconseguia amb el pinzell, aquest més suau i dolç en el traç de l'artista. En aquest moment podem parlar d'una segona etapa artística basada en l'espàtula, en una paleta clara i en les composicions marcades encara per un cert academicisme. Aquesta nova tècnica fa que els crítics de l'època classifiquin les seves pintures de neoimpressionistes.

Al començament dels anys 70 els paisatges evolucionen cap a una paleta fosca centrada en els ocres, els grisos i els verds. El traç es presenta més espontani i segur, i la composició més subjectiva; entra així en una tercera etapa. Aquestes teles es caracteritzen també per la incorporació de la figura en els seus paisatges, un element que es va repetir fins avui. La figura presentada acostuma a ser força convencional i es caracteritza pel color vermell. L'element figuratiu dins dels paisatges de Galobardes podria tenir dos vessants: d'una banda, podria ser una influència de l'Escola d'Olot i concretament de Joaquim Vayreda, i d'altra banda, la figura es pot interpretar com a element que accentua la profunditat del paisatge. En tot cas la figura no pren cap mena d'importància al paisatge presentat. En el darrer anys 70 s'observa una nova evolució en l'obra de Galobardes, que entra així en una quarta etapa dins la seva trajectòria artística. Els paisatges pintats durant els anys 80 fins avui es caracteritzen per un cromatisme clar i lluminós, per la claredat d'atmosfera i la captació de la llum del Pirineu. L'artista arriba així a la maduresa

de la seva carrera artística amb una peculiaritat i un estil que el distingeixen fins avui: pintor de paisatges d'Andorra i del Pirineu. (Soler, 1996)

Hem pogut comprovar, a mesura que desenvolupàvem la nostra tasca, que Francesc Galobardes ha aportat amb la seva obra una particularitat important, la capacitat de despertar la sensibilitat i l'emoció en totes les persones amb qui hem pogut contactar. L'obra de Francesc Galobardes permet de poder gaudir d'una poesia que ignora la paraula i la mètrica, que accentua l'arrelament a la terra, la que desgastarà els ulls de l'artista i els nostres, la terra que ens ha permès ser, i la que el darrer dia de la nostra vida ens acollirà amb la mateixa complaença que ens haurà permès al llarg de la nostra vida de mirar-la amb amor. (Ubach, 1996)

Francesc Galobardes posseïx la finesa natural de la terra on viu, i a la qual ara està visceralment i espiritualment lligat. En aquest entorn a la vegada aspre i temperat pel microclima mediterrani, la seva pintura no podria fer una altra cosa que expressar allò que la seva vista abraça cada dia: els pobles nevats replegats sobre ells mateixos, les sinuositats d'una vall adossada a la muntanya, l'aspror de les borrufes sobre els cims aureolats de núvols dispersos, un camí del bosc a la tardor, el vestit daurat d'una primavera precoç, la llum sorda que envolta el campanar llunyà d'una església romànica.

[...] amb una mirada ficticiament entomològica, sembla comportar-se com un arxiver, però el seu estatus d'artista, per tant de vident, el porta a cavalcar amb una doble percepció, la de l'exterior i la de l'interior. La pintura, en efecte, no és mai el que discernim de cop sinó la idea que ens en fem, l'emoció reflexionada a través del subjecte, en el moment menys esperat. [...]

[...] Galobardes, que, encara que sigui molt a prop del seu objecte, no reproduceix allò real sinó el passatge d'allò real, aquesta entrevisió que esdevindrà més veritat que natura quan la il·lusió haurà triomfat. Així, malgrat els seus tres dons d'observació, la cura que posa en l'execució, la concentració mental i l'aplicació retinal, és sempre el substrat de les coses que sorgeix de les harmonies fundadores del tema, i no la seva descripció servil. I a mercè de l'arranjament de les estructures, de la profunditat dels plans, de l'acostament de les masses, on tot hi és filtrat per una lògica intuïtiva de les correspondències, el tema, per les imposicions que li dicta la mà, es constitueix a poc a poc, és ordenat per la seguretat d'un traç amatent, diluït en el dosatge del cromatisme, per esdevenir finalment identificable, i respirar al ritme dels valors garants del seu equilibri. (Xuriguera, 1996)

L'obra d'aquest artista és catalogada unànimement en pintura com a impressionista i certament ho és, però tan sols en el seu punt d'arrencada, perquè el seu impressionisme no té res a veure amb el de la famosa terna: Monet, Sesley, Pissaro. L'ur impressionisme era més aviat audàcia que veritable moviment pictòric, ja que les seves obres eren esbossos elevats artificialment a la categoria d'obres definitives. En realitat eren inacabades; i és per això que l'espectador es veia obligat a ultimar els paisatges amb la pròpia imaginació. Tot el contrari, el paisatgisme de Galobardes és finalitzat amorosament. El resultat és que en les seves pintures d'impressionisme existeix només, tal com hem dit, en el punt d'arrencada, perquè tot seguit es converteix en expressionisme al moment que l'artista espatula la massa cromàtica.

Als paisatges de Galobardes, l'espàtula no incideix deixant-hi solcs. Ben al contrari. A les masses cromàtiques de les obres de Galobardes, l'espàtula és pulcre i curós, fins i tot es pot dir que planeja. Fa la impressió que el seu paisatgisme és aconseguit amb taques cromàtiques. L'important en les obres de Galobardes és que s'atenen plenament al dictat d'André Lothe, quan aquest afirmà que és condició primordial en la pintura que produeixi sensacions. (Cobos, 1999)

El caràcter de fronterer que té l'enclavament vital d'aquest artista suscita una fusió d'impressionismes de diferents menes. D'una banda, la seva pintura de paisatge arrenca conceptualment i expressivament del realisme amb tocs d'impressionisme d'aquell famós trio paisatgístic català constituït per Joaquim Mir, Eliseu Meifren i Santiago Rusiñol. I d'altra banda, també està unit al despreocupat impressionisme parisenc del començament de segle. El resultat de la fusió és el d'un neoimpressionisme sui generis, determinat per la circumstància que Galobardes pinta integralment per

contrast amb l'espàtula de gruixos matèrics, i aquest fet comporta inexorablement la presència en el toc de rebaves olioses. Per això es poden apreciar en els seus paisatges algunes ressonàncies impressionistes. I encara més, perquè els esquincos de la matèria produeixen un avantguarditzament de la seva pintura per la presència de textures sorpresives, i amb valors tàctils sense necessitat de fer servir tècniques mixtes. (Cobos, 2001)

L'obra de Galobardes és, indiscutiblement, no tan sols de les que donen raó de ser al nostre Principat sinó que, endemés, és de les que amb les alenades que li aporten, l'enlairen. (Dallerès, 2002)

No és cap secret si dic que és el pintor nacional d'Andorra i de les muntanyes nevades del Pirineu. També ho és quan capta els vermells de les roselles a la primavera i els ocres de la tardor.

Poc pensava l'amic Francesc que a més de pintor feia història, i per això la seva obra és part del nostre patrimoni nacional. (Martí, 2002)

És la seva obra el protocol notarial del que hem conservat i del que hem perdut, gràcies a una paleta de colors i d'un mestratge insuperables. (Morell, 2002)

No hi ha pas cap dubte que una de les parcel·les més importants, en quantitat i qualitat, de l'art modern català és el paisatgisme. Aquí sí que tenim tot un ventall de pintors que a través de les generacions s'han anat transmetent la tradició dels uns als altres. Una tradició de pintura que intenta plasmar d'una manera més o menys concreta els perfils i les emocions de la nostra terra, feta quasi sempre amb realisme, amb recerca de la bellesa, mitjançant els mil corrents de les tècniques i estils. En aquesta parcel·la podríem inscriure definitivament la personalitat del pintor Francesc Galobardes, un artista que no s'ha unit a l'avantguarda sinó que ha seguit amb el seu propi estil, absolutament personal, aconseguint una manera de pintar madura i feliç. Enamorat del país on viu i treballa, en Francesc Galobardes es converteix, gairebé sense adonar-se'n, en el pintor d'Andorra. La seva obra és el testimoni d'un artista que ha dedicat a aquest país, d'innegable bellesa, tota la seva capacitat creadora: copsant el color, l'atmosfera, la profunditat, l'harmonia, i voluptuositat de les seves muntanyes; la suavitat i l'encant de les seves valls, i també la transparent blancor de les neus quan vesteixen amb el seu mantell els abruptes espaldats de les seves cingleres. Cal agrair a Andbanc, patrocinador de l'edició d'aquest llibre, que d'aquesta manera, a la vegada que reten homenatge a un artista, estableixen un fet que deixa una fita que defineix el nivell cultural de tot un país. (Vilà i Moncau, 2004)

Ha estat un dels pioners en aquest país nostre a defensar la cultura des del seu particular vessant creatiu i a fomentar el cultiu personal del gust per la creació i per la seva contemplació. Ha treballat pacientment la seva tècnica per arribar a l'excel·lència del traç, al domini de l'espàtula, posant en valor la bellesa exquisida dels paisatges muntanyencs, però també alguns ambients de la costa, i llurs pobles i racons pintorescos. (Cerqueda, 2005)

Els qui pensen que la neu és blanca o incolora restaran ben admirats en veure que, com l'arc iris, reflecteix tots els colors en la seva paleta. Aquell crític d'art que deia que Galobardes és una voluntat entusiasta i animada o aquell altre que diu que és la poesia del color tenen raó. Però jo hi afegiria que és l'ull que millor ha fixat durant mig segle, les dècades de la transformació urbanística, els llocs i els moments lluminosos del nostre país, alguns dels quals només ell ha atrapat. Però Galobardes ha vist una llum interior que molts no veuen. (Martí, 2005)

Jo penso que Francesc Galobardes amb els seus llapis, pinzells, espàtules ha estat fidel al que volia –passant per mecànic, per escoles, per l'administració bancària–: dibuixar novament els seus ulls i els que aquests palesen. Això, al meu modest entendre, és ser un creador, i Francesc Galobardes és recreador de la nostra Andorra, d'ara i d'abans. La creació mai no tindrà temps de relloge, però sí codis d'urbanitat dels quals tan mancats estem avui, malauradament. Aquests tan vells i llargs, o petits, llapis, papers, pinzells i espàtules han valgut la pena! O no? Per a mi, el millor traç amb l'espàtula

Sispony, 1988

Pintant a la República Dominicana

que fa anys no veia és el de Francesc Galobardes. Escola d'Olot, Vayreda? Només hi ha una sola cosa que és veritat a la vida: tots els creadors són fills d'escoles i d'altres creadors. Però, cadascú sap que "la seva espàtula creativa", del tipus que sigui, depèn només de la seva saviesa personal, com la seva que ha esmerçat gran part de la seva vida per patrimoniar blanc i blau. I el blau s'ha convertit en blanc i aquest en blau. Aquest és el gran missatge de la Mediterrània i del Pirineu. Aquesta, per mi, és la vida i l'obra duradora de Francesc Galobardes. Què és més veritat, l'Andorra actual o la que recrea Galobardes? Per mi, l'actual, de segur s'esmoreirà. La que hem guanyat i la que hem perdut? L'obra de Francesc Galobardes no és per decorar parets. És el signe de l'Andorra de sempre plasmada per un artista d'esmerçada tècnica i de cor calent, viu. (Morell, 2005)

Amb la seva lluita aferrissada dia a dia, any rere any, avui podem dir que ha estat i continua sent un dels valors més preats en l'àmbit del paisatgisme a Andorra.

L'obra de Francesc Galobardes no és solament una complaença personal de l'artista, és un treball de recerca emotiva i sentimental on nombrosos racons de les nostres valls descobriren el seu secret silenciós en un diàleg únic amb aquell qui és capaç i reconstrueix paisatges ferits pel progrés, esperona la memòria dels més adults i provoca la nostàlgia de tots aquells que volen mantenir testimonis i signes d'identitat. (Ubach, 2005)

Text: Lydia Magallon i Font

Josep Tomàs Iliura l'escultura a Natàlia Solà

Natàlia Solà i Salvà

F Era una vegada, cap allà als anys 50 del segle XX, una fada lluminosa que somiava donar una mica de la seva llum a la terra. Aquella clara i intensa llum mediterrània que els seus ulls veieren en la gran de les terres balears.

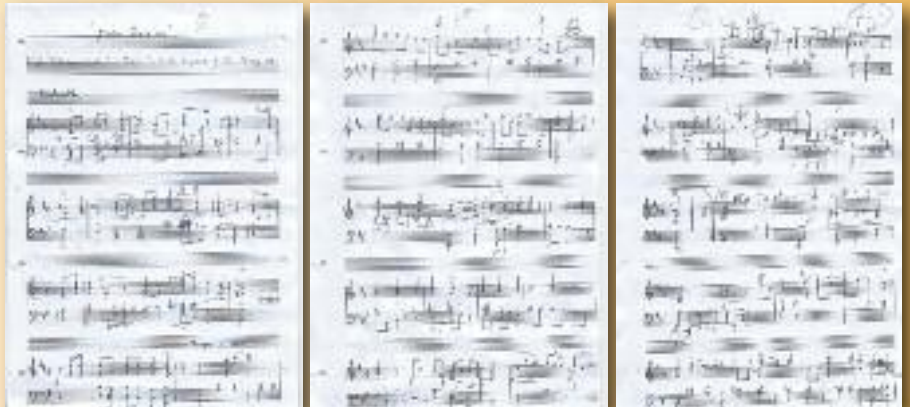
El seu bressol, com els de les seves dues germanes grans, va ser gronxat per la brisa del mar i per la música, els contes i les cançons que la sensibilitat dels pares va conrear per obsequiar-la. La fratricida Guerra Civil espanyola la va tenir allunyada, amb la seva família, de la Mallorca natal. Així, li va tocar de viure en la seva petita infància l'horror dels bombardejos a Barcelona. I després de la guerra, tot i tornar a la seva illa, res ja no tornaria a ser igual. Només la voluntat dels pares i la seva fonda cultura van fer per manera de recuperar per a les seves filles la bonhomia, la sensibilitat i la tradició cultural familiar d'abans de la guerra. Valldemossa en va ser el refugi i l'entorn on es van posar els sòlids fonaments sobre els quals es va bastir el polifacètic bagatge de la nina i el Conservatori de Palma i després el de València on es forjà el seu sòlid mestratge musical. No sé què va ser el que la va colpir a l'illa pirinenca per fer-la abandonar, primer a temporades i després definitivament, la seva illa mediterrània. La terra dels homes d'aram la va seduir! Van ser els paisatges encara agrestes que li portaven records de la serra de Tramuntana. Va ser la noblesa senzilla i generosa de la gent de muntanya com la de madones i amos del camp mallorquí la que la va fer sentir-se acollida. Va ser la voluntat de sembrar en terra tot just començada a llaurar les llavors de cultura clàssica que ella havia conreat.

Tant se val. El cert és que el 1958 s'instal·là definitivament a Andorra i l'any següent ja obria la seva pròpia escola de música. Violeta boscana de bellesa discreta només delatada pel seu perfum, ella va fer treball incansable i decidit amb estols de noiets i noietes als quals va saber mostrar el valor de les coses de l'ànima en una societat que cada vegada s'anava apartant més i més de la terra per submergir-se en el torrent del consum. Suposo que no li devia resultar fàcil d'obrir-se camí en una societat que, acabada de sortir d'una època eminentment rural i menant una vida d'una rudesia que no deixava temps per als floriments de l'esperit, s'havia trobat confrontada amb una nova manera de treball que tampoc no els deixava lleure personal. Alguns intel·lectuals catalans arribats a Andorra després de la Guerra Civil espanyola havien mobilitzat la societat andorrana i l'havien animat a crear corals, jocs florals, esbarts, grups de teatre. Alguns mecenes culturals fomentaven l'art de la conversa. I així s'anava preparant el terreny per a aquells aventurers de la cultura que somniaven que la llum de les arts també podria brillar resplendent en la terra d'aram. Va saber descobrir i apreciar la companyia i el treball dels homes i les dones d'aquella Andorra que l'havia aferrat. I com ells va voler escriure versos per exaltar la terra, les persones, l'amor, el treball. Dels seus propis versos i dels que va manlleva en van sortir cançons, *Interiors* i *Caminets*. De la seva polifacètica formació cultural i de la seva col·laboració amb Esteve Albert i Corp va néixer *El despertar de les aigües*, on es fusiona la

tradició i el classicisme, la història i la llegenda, la natura i la cultura, la música i la dansa. Quanta generositat, petita violeta, en collir de la terra en la qual t'has plantat tota la riquesa i oferir-nos-la en delicat perfum que ens alegra l'estar. Però quantes vegades t'han trepitjat caminants que passaven massa de pressa pel teu costat i no han pogut copsar la teva fragància. Quantes vegades t'han menystingut per haver estat poc exuberant. Sovint, a Andorra, pensem que les coses de casa no són prou bones; que per tenir valor cal fer venir les coses i les persones de lluny. Ja ho diuen que ningú no és profeta a la seva terra. Però ha de deixar de ser així! Ens cal sentir-nos orgullosos de les persones que s'han donat generosament per fer-nos créixer. Les unes han nodrit els nostres cossos, altres els nostres esperits. De totes n'ha sorgit el país que tenim avui. Per això crec que és de justícia que avui retem homenatge i agraïm a la Natàlia Solà i Salvà la seva labor pedagògica i l'empremta cultural que ens llega amb les seves obres i composicions. Per tot això crec que mereix que la comunitat cultural d'Andorra li ofereixi el reconeixement que fins ara no se li ha donat. Desitjo, Natàlia, que aquest acte d'avui, a més de fer-te sentir el nostre afecte i gratitud, serveixi també per redescobrir, difondre i popularitzar la teva obra, que amb tant d'amor has consagrat a Andorra. I que, a través de les formacions musicals i de dansa i de les escoles que, a totes les parròquies del país, es dediquen a aquestes disciplines, els nostres infants coneguin el llegat d'una nina de l'illa del Pirineu.

Jordi Porta, antic alumne, interpretant el "Vals rêverie" amb música de Natàlia Solà

Text: **Maria Serrat i Martín**
Directora general del Conservatori del Liceu de Barcelona
Andorra, 18 de gener de 2010

Natàlia Solà agraint el reconeixement rebut de Josep Tomàs

En homenatge a Natàlia Solà

Es diu sovint que les persones passem i que les institucions són el que és permanent, però això no és del tot veritat, ja que les institucions les fan les persones. La feina que fa el Conservatori del Liceu l'han fet i la fan moltes persones que hi treballen i hi col·laboren de moltes maneres, totes elles són valuoses i necessàries, però algunes es fan imprescindibles. Des de l'any 1959, la Natàlia Solà i Salvà ha dirigit amb entusiasme i dedicació abnegada la seva escola a Andorra la Vella; és una dada impressionant, mig segle d'una tasca difícil, en uns temps de molts canvis en el concepte del que és la música en la nostra societat i de com ha de ser el seu ensenyament. I tenim l'orgull que aquesta incomparable trajectòria l'ha realitzat en la nostra companyia, gràcies a la seva inclusió en la Xarxa d'Escoles Vinculades del Conservatori del Liceu, una institució creada l'any 1932 que tant ha ajudat a desenvolupar l'ensenyament musical a tot Catalunya i als territoris veïns (cal recordar que és l'origen de molts dels principals conservatoris i escoles de música actuals), i que ha també ha enriquit l'activitat acadèmica del mateix centre amb l'aportació que representa conèixer directament l'activitat musical de tan diversos indrets.

La Natàlia Solà va obtenir la seva formació musical a Mallorca i a València i pot destacar-se amb admiració que els seus estudis no solament es van centrar en la interpretació (amb professors com els pianistes Jaume Roig, Jaume Porcell o Amparo Lliso), sinó que també va tenir interès per la creació i, cosa atípica per una dona en l'Espanya d'aquell temps, va estudiar també

composició amb Manuel Palau i amb Josep Maria Thomas. Aquesta inquietud creativa no es va limitar a la música, sinó que també s'ha dirigit a la poesia. La seva obra literària i musical ha estat reconeguda amb diversos premis i publicacions, i cal recordar que la seva música ha estat interpretada recentment a l'escenari barceloní de La Pedrera i que ha arribat a terres tan llunyanes com el Japó.

La fidelitat i la sintonia de la Natàlia Solà amb el nostre Conservatori, iniciada en els temps del director Pere Vallribera, i aquesta relació intensa i fructífera s'ha mantingut i incrementat, i ha tingut com a resultat la possibilitat dels joves músics andorrans de tenir i d'assolir un major nivell artístic, tot aportant el seu talent al Conservatori, en el qual han estudiat nombrosos músics del vostre país, amb resultats molt positius. En tots aquests anys diverses generacions d'estudiants de música que han tingut com a referència el Conservatori del Liceu per certificar els seus progressos, primer desplaçant-se a Barcelona per als exàmens, després fent-ho a través de l'Escola de la Seu d'Urgell, dirigida pel professor Marvà, i finalment, gràcies a l'evolució del sistema d'Escoles Vinculades, i dels mitjans de comunicació i de transport, realitzant els exàmens directament a Andorra.

Aquesta tasca, feta des de la modèstia però amb la més gran ambició artística i cultural, no seria possible sense persones com la Natàlia Solà, amb la seva sensibilitat musical i poètica, la seva vocació i qualitat pedagògica i, cosa sense la qual les altres quedarien incompletes, el tracte

personal excepcional, la seva amabilitat, el seu respecte pels altres.

Per a nosaltres ha estat un plaer i un honor tenir-la com a col·laboradora, companya i amiga del Conservatori. Sense tot el que persones com ella s'han proposat i assolit no seria possible que l'ensenyament musical hagués tingut l'evolució impressionant que ha tingut en les darreres dècades, ja que només una base sòlida i ben conduïda pot permetre arribar a l'excel·lència musical a la qual el nostre país aspira de manera ben legítima.

La Natàlia entra ara en una nova etapa, en la qual gaudirà d'un descans que s'ha guanyat indiscutiblement, però nosaltres no li diem adéu, ja que la considerem una de nosaltres, una persona del Conservatori, de la qual encara volem continuar aprenent. El que ella mereix és que la seva tasca no quedi interrompuda, i el potencial cultural andorrà, i la importància que té per al Conservatori del Liceu, demanen un relleu que continuï tot allò que la Natàlia i els incomptables professors i alumnes que han passat per la seva escola han fet.

Natàlia, gràcies per la teva música, pels teus ensenyaments i per la teva amistat. Molta sort en aquesta nova etapa, sempre seràs benvinguda al Conservatori com a casa teva. I només desitgem que aquest canvi en la teva vida no representi perdre la relació del Conservatori amb Andorra, que tant valorem. Que el millor homenatge, el que mereixes, sigui la continuació d'aquesta col·laboració i la seva evolució cap a un futur, cada vegada més brillant, de la música andorrana.

Al piano Damià Riera, i Lluís Sintes interpretant poemes musicats per Natàlia Solà

Amb S'Altesa Imperial l'Arxiduquessa Mònica d'Habsburg i Lorena

Concert a Andorra

Concert a Busseto (Itàlia) Casa Barezzi a Busseto ciutat a on va néixer i viure Verdi. Primavera de 1997

El Caire (Egipte) primavera 1996. Concert amb música de Natàlia Solà

Al concurs internacional "Montserrat Caballé"

Amb la seva néta Ona Vicente

Valldemossa (Mallorca), setembre de 1991 a la cel·la de Chopin a la cartoixa

Natàlia Solà, compositora

Text: Alexandra Grebennikova
Divendres, 5 de Febrer 2010

La música de Natàlia Solà és un fet andorrà de major importància, potser d'una rellevància tan gran com la labor de la seva escola de música, vinculada al Conservatori Superior del Liceu de Barcelona, que l'any passat celebrava els 50 anys de la seva existència. Per descriure-la, utilitzaria les paraules dirigides, en una ocasió especial, a la seva amiga l'arxiduquessa Mònica d'Habsburg pel Dr. Bartomeu Font Obrador: "La vostra vila, voltada de muntanyes i mar, té una història heroica per la constant defensa contra els enemics ultramarins i això us encoratjà a conservar intacta la vostra personalitat".

Per dir-vos la veritat, no sé quins factors han propiciat el fet que la música de la Natàlia Solà conservés la seva personalitat a través dels anys: podria ser la procedència illenca de la compositora, el seu caràcter noble i coratjós, la resistència a tots els factors externs –sigui com sigui, es tracta d'una música que no sembla que hagi nascut entre nosaltres.

Andorra és un país de pocs miracles, pocs però sòlids i vertaders, i com la gavernera de Meritxell crescuda en ple hivern en un lloc on menys s'esperaria trobar-la, la música de la Natàlia Solà neix en el nostre entorn, poc acostumat a la música romàntica, i no la rodeja res del que se li assembla.

És una música de gran senzillesa i tranquil·litat, una música que no inquieta ni, a primera vista, crida als grans assoliments d'esperit. No presumeix d'un estatus especial, no ens demana res més que quedar-se al lloc on escollí per néixer, per ser escoltada, contra tota l'evidència musical del país. *Interiors* de la Natàlia Solà són la nostra petita joia, la nostra gavernera d'hivern a l'inhòspit terreny de la música vocal i instrumental de l'Andorra contemporània. No tenim ningú d'aquí que els canti: només tenim rapsodes que entre cançó i cançó recitin els textos dels poemes musicats.

Però la combinació dels recitals de rapsodes andorrans amb les cançons cantades per les veus operístiques resulta preciosa: són els poemes d'aquesta terra, els pensaments de les persones que han estimat Andorra, que l'han escollit, per a bé o per a mal, perquè sigui la terra dels seus somnis, com l'Esteve Albert, com –oh, quins gegants han estimat Andorra!– Miquel Martí i Pol i els poetes d'aquí, Antoni Morell, Josefina Obiols, Riberaigua

de Santa Coloma, Xavier Plana, Orobitg Carner, Joan Puig i Saladrich, Marc Tintoré.

Els poemes musicats per la compositora i cantats per barítors i sopranos arreu del món glorifiquen l'essència d'una Andorra que al nostre dia a dia solem oblidar.

No hi ha res com les roses silvestres de les nostres Valls, aquelles que tenen l'aroma incompatible amb altres flors. No hi ha res com els vells molins destruïts però salvats pels pinzells d'uns pocs pintors enamorats de la transparència de l'aire d'aquestes contrades –si algú s'hi mereix un monument, és, sens dubte, l'inoblidable i incansable Francesc Galobardes, premiat aquest any per Àgora Cultural conjuntament amb la Natàlia Solà i les mares del Janer, educadores, treballadores, estimades–. No hi ha res com els rossinyolets que fan curtes volades i el rostoll adormit eternitzat per Miquel Martí i Pol ("tot és de joguina", recordeu?). I aquella flor estimada, amb un nom i una imatge massa repetits, però nostra, íntimament nostra –qui no li ha fet petons d'amagat, corrents i de pressa? "Per fer-te una abraçada, m'he mullat de cap a peus", diu Xavier Plana de la grandalla.

Sempre m'ha estat difícil entendre com neix la música: la meua musicalitat es limita al gust per la simple sonoritat de les paraules. Sé entonar unes poques cançons, però ni la meua memòria, ni el meu cor no transformen el que he viscut en la vida en una combinació de sons sincronitzats. L'art de pensar amb els sons se m'escapa: potser per això les persones dotades d'aquesta capacitat em provoquen una fascinació especial. Si em deixen somniar, imaginaria *Interiors* representats de nou, tal com foren posats en escena fa uns anys, amb la combinació de rapsodes i cantants. La música ha de sonar, i esperem que de la mateixa manera com ens arriba el moment de beure els vins més ben guardats i més selectes, ens arribarà el moment de cantar aquestes cançons, de sentir-les interpretades en el país de la seva naixença. Aquelles cançons, escrites quan no sabíem que teníem música, quan ens semblava que érem un país exclusivament turístic i comercial, aquelles cançons, aparegudes gairebé inesperadament, com unes fonts de muntanya, com unes estrelles fugaces, cançons musicades sobre uns poemes poc llegits, cançons quasi mai sentides, encara poc cantades, per fi se sentiran.

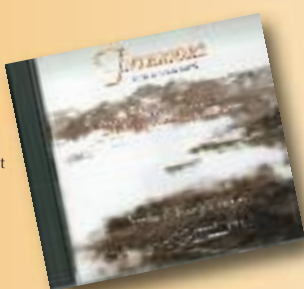
Natàlia Solà o un intens despertar interior

A l'escola amb Esteve Albert

Premi Grandalla 1986 del Cercle de les Arts i de les Lletres "Intensament blancs i grocs" Escrit per Natàlia Solà

Text: Antoni Pol i Solé

Escriure sobre la Natàlia Solà i Salvà és per mi un repte doblement agosarat. Els àmbits musicals als quals s'ha dedicat tota la vida, el de pianista, el d'ensenyant i el de compositora no es troben, malauradament com jo voldria, prou ben instal·lats en el programari cognitiu del meu disc dur. Per sort em queden les orelles...

Altrament la seva fina i delicada sensibilitat vessa una fonda feminitat que, avui, no es troba a l'abast de tothom.

L'atreviment és obligat per l'estima que em mereix i l'admiració que em produeix el personatge, premi Àgora Cultural 2009, sobretot després de conèixer part de l'obra, allò que generosament ens ha regalat.

Nascuda a Palma de Mallorca el 1934 hem tingut la sort que va desembarcar a Andorra i fer-ne, com Noè, la seva terra promesa, per sempre més, l'any 1958.

La seva excepcional formació, des dels 4 anys amb el director del Conservatori de Mallorca, va finalitzar amb la titulació superior en l'especialitat de piano als 17 anys al Conservatori Superior de Música de València; va ampliar després els estudis pianístics amb J. M. Porcell i la concertista Amparo Lliso i els estudis de composició amb el mestre Manuel Palau a València i mossèn Josep Maria Thomàs, director de la capella clàssica a Mallorca.

L'any 1987 publicà el llibre de poemes *Intensament blancs i grocs*, premi Grandalla de poesia el 1986 del Cercle de les Arts i de les Lletres, a Edicions Pirine, de l'Esteve Albert. A mena de pica-pica en podeu fer un tast tot seguit: "A trenc d'alba, no sóc de cap lloc".

"Com la sirena perduda, / que enamora quan et crida / des dels fondals d'una penya / La mar que et deixa captiva, / la mar que se sent volguda / com dona adormida i viva."

"Intensament blancs i grocs, / florits com un ramell, / són els records d'infantesa."

"Contrast tot blanc. / La neu ha vençut / i el meu cor, suaument, / com un cant l'ha rebut."

"M'esclaten les paraules i escric, / dins la meua intimitat."

"Jo no sé si es pot dir tot, / o val més restar callat... / però l'aigua mai es para / quan l'empenyen riu avall;"

"Tinc son. / És un gest que mai s'acaba, / però els ulls resten oberts / dins el racó meu de l'ànima, / [...] Les hores no tenen son. / L'eternitat té les ànimes".

"Expandiu la tendresa / del vostre plor".

"Deixa'm conèixer el silenci / sense mida, fins al mar."

"Respireu... obriu la porta / joiosos a la volada. / Cerqueu-me aus no vençudes, / brillants cossos i armadures, / cerqueu-me a la matinada."

"Buida i apagada / es quedà la llum / de la teva ombra, / i quieta l'onada / es quedà a la sorra, / encara calenta / de la matinada."

"Tot és ben concret, / no som més que fullam sec / de qualsevol indret."

L'any 1993 va gravar *El despertar de les aigües*, magnífica composició lírica musical per a ballet que es reedità el 1997 i que val la pena escoltar i deixar-la sonar.

La peça, amb poemes d'Esteve Albert, fou interpretada per l'Orquestra Simfònica del Vallès i la col·laboració de Mercè Obiol (mezzosoprano), Josep Ruiz (tenor), Joan Tomàs (baix), el Cor Nacional dels Petits Cantors,

l'Orfeò Andorrà, el cor Assai, Rafel Ramírez i Iborra i Joaquim Julià i Rabassa.

L'any 2001 va gravar *Interiors*, en què va musicar poemes de Miquel Martí i Pol, Antoni Morell, Xavier Plana, Marc Tintoré, Esteve Albert, Joan Saladrich, Norbert Orobítg, Riberaygua de Santa Coloma i Josefina Obiols amb les cantants M. Dolors Aldea (soprano), Mercè Obiol (mezzosoprano), Josep Ruiz (tenor) i Joan Tomàs (baix); els pianistes Alan Branch, Manel Cabero i Natàlia Solà; i rapsodes Ester Nadal, Noemí Rodríguez, Antoni Morell, Lydia Magallon, Jordi González de Alaiza, Josep Enric Dallerès, Joan Anton Rechi, Joan Sasplugas, Mònica Vega i Gerard Claret. Ara només en cal fruitar i desitjar que la Natàlia caigui novament en la Impecable temptació d'eternitat, davant "De cop i volta, la fulla neta / el paper blanc...".

Principi d'una de les sis cançons infantils a dues veus de l'àlbum «Caminets»

Principi d'una de les 11 cançons líriques que formen el CD «Interiors»

Fragment de l'obra orquestral per a dansa "El despertar de les aigües", sobre poemes de l'Esteve Albert i Corp, gravades per l'Orquestra Simfònica del Vallès i cantades per la mezzosoprano Mercè Obiol, el tenor Josep Ruiz i el Cor Nacional dels Petits Cantors d'Andorra

Natàlia Solà i Salvà

Nascuda a Palma de Mallorca el 1934. Compositora, pianista i pedagoga musical. Va iniciar els estudis musicals a la seva ciutat natal a l'edat de 4 anys amb el professor D. Jaume Roig, director del Conservatori de Palma de Mallorca. Finalitza la titulació superior de piano en el Conservatori Superior de Música de València. Amplia estudis pianístics amb Jaume M. Porcell i la concertista de piano Amparo Lliso.

Realitza estudis de composició amb el benemèrit compositor mestre Manuel Palau i Boix, i amb mossèn Josep M. Thomas, director de la Capella Clàssica de Mallorca. El 1958 es va instal·lar a Andorra. Imparteix l'ensenyança musical a Andorra la Vella des de l'any 1959 en la seva escola privada, i vinculada al Conservatori de Música del Liceu de Barcelona.

Dins de les seves col·laboracions artístiques i culturals com a pianista, la poesia és una altra de les seves expressions envers l'art, i obté el premi Grandalla de poesia del Cercle de les Arts i de les Lletres l'any 1986. Música poemes de Miquel Martí i Pol, Joan Vinyoli, Esteve Albert i Corp, i un extens recull de poetes andorrans, com ara Antoni Morell, Norbert Orobitg, Joan Puig i Saladrich, Josefina Obiols, Xavier Plana i d'altres, dels quals s'ha editat un CD amb onze cançons líriques, intitulat *Interiors*.

Treballa sobre veus infantils amb cançons pràctiques, del qual destaca l'àlbum *Caminets*.

Entre les diferents composicions té especial relleu la seva obra lírica per a dansa, sobre poemes d'Esteve Albert i Corp *El despertar de les aigües*, interpretada per l'Orquestra Simfònica del Vallès, cantada per Mercè Obiol, mezzosoprano, el tenor Josep Ruiz i el Cor Nacional dels Petits Cantors d'Andorra, del qual s'ha enregistrat un disc compacte. La peça lírica musical glossa el paisatge andorrà amb la seva riquesa en aigua en totes les seves formes naturals. Obra amb predomini de veus infantils, va ser estrenada a Sant Julià de Lòria el 1997, i en segona estrena a Reus, interpretada pel Grup de Dansa Neoclàssica del Centre de Lectura de Reus, i l'Esbart Dansaire de l'Orfeó Reusenc, i en la part musical, el Cor Nacional dels Petits Cantors d'Andorra, l'Orfeó Andorrà, el Cor Assai i veus solistes.

235 ensenyants que han exercit a Andorra com a membres de l'Institut de germanes de la Sagrada Família d'Urgell

En nom del cos docent dels col·legis Janer i Sagrada Família. Bona nit a tothom.

És per a nosaltres, el cos d'ensenyants seglars dels col·legis Sagrada Família i Janer, un orgull i un gran plaer assabentar-nos que la nostra institució ha estat distingida amb aquest digne guardó, que atorga la plataforma d'entitats Àgora Cultural del Principat d'Andorra.

El claustre està format per religioses, les Germanes Sagrada Família d'Urgell, i per personal docent laic, junts en la mateixa línia d'acció educativa, adoptant i fent propi l'ideari d'aquesta comunitat: acollir tothom sense cap distinció de classe social, raça o religió.

Som conscients que la nostra aportació i col·laboració han fet possible que aquesta trajectòria pedagògica s'hagi dut a terme, avançant junts en un ambient de crítica constructiva, de solidaritat i de germanor.

Hem posat la nostra vocació i professionalitat, aportant el nostre bagatge humà, al servei del desenvolupament cultural, social i humanitari dels infants i adolescents del país.

Text: Flori Herrera i Sánchez

Hem assolit el compromís de transmetre i despertar en l'alumnat l'entusiasme per aprendre, la motivació pel saber, la satisfacció pel treball ben fet, la possibilitat de descobrir i valorar les pròpies qualitats...

Amb aquest guardó ens sentim encara més estimulats per continuar experimentant la reciprocitat que es dona en les relacions mestre-alumne, a comprendre que en la vida docent hi ha dificultats però que es poden superar i a fer de la pròpia experiència una obertura generosa envers els altres.

Reiterem el nostre agraïment a la plataforma d'entitats Àgora Cultural del Principat d'Andorra per valorar la nostra tasca educativa, i volem fer palesa la nostra felicitació a la institució.

Cinc generacions d'alumnes entre Oliana i Andorra

Text: Teresa Camañes i Cases

Quan em vaig assabentar que les monges ensenyants de la Sagrada Família rebrien el premi Àgora Cultural en reconeixement a la seva trajectòria com a centre educatiu més antic d'Andorra, vaig estar molt contenta, i penso que s'ho mereixen.

D'alguna manera han format part de tota la meua vida i de la meua família. Sóc néta d'alumna. La meua iaia va néixer a Oliana el 1887 i sempre em deia: "Tot el que jo sé m'ho han ensenyat les Monges." Recordava amb afecte l'humanitat de la Madre Anunciació.

La seva filla, la germana del meu pare, va ser-ne alumna els anys després de la Guerra Civil. A la meua tia, la Madre Gregoria li va ensenyar a plegar punts de les carreres de les mitges de senyora. Aleshores s'havien d'aprofitar i no es llençaven com ara. I fent això es va guanyar la vida força anys.

Jo mateixa vaig anar a les Monges des del 1959 fins a acabar el batxillerat. Guardo molt bon record de la Madre Juana. Ella em va ensenyar a llegir i escriure, i el vers que vaig recitar el dia de la meua primera comunió. Es va quedar estorada quan fa poc, ja estant aquí a Andorra i molt malal-

ta, li vaig demostrar que encara me'n recordava. Les Monges d'Oliana, encara que la majoria no eren mestres, supliren la manca de titulació amb la seva dedicació preparant les matèries de classe, i quan les alumnes ens anàvem a examinar com a lliures, trèiem bones notes.

Vivint en una societat catòlica volia que els meus fills aprenguessin els valors i les tradicions d'aquesta religió junt amb l'ensenyament reglat. Sóc mare d'alumnes. Els meus tres fills, l'Esther, l'Àlex i el Marc, han cursat els estudis de primària a l'institut Janer. Li vaig demanar a l'Esther: "Tu estas contenta d'haver anat a estudiar a les Monges?", i em va contestar: "Creus que si no fos així hi baixaria els meus fills, el Guillem i l'Ingrid, des de Canillo?". Vaig fer la mateixa pregunta als nois, i l'Àlex em va respondre: "Els anys al Janer van ser els millors". El Marc recorda amb molt d'afecte la Madre Tomasa. Als 7 anys baixava de Canillo amb el clípol dels grans i esperava "al despatx de la Tomasa", com en deia ell, fent els deures fins a l'hora d'entrar a classe. L'any que ve el seu fill Èric també en serà alumne.

Per tant, sóc néta, neboda, mare i iaia d'alumnes de la Sagrada Família d'Urgell, cinc generacions que en algun moment hem format part d'aquesta institució, i n'estem agraïts per l'ensenyament que n'hem rebut.

Agraeixo a Àgora Cultural la concessió d'aquest premi, i estic segura que molts dels alumnes que en algun moment han passat per les seves aules s'hi adhereixen.

La Mare M. Tomasa Itoiz recollint la distinció en nom de totes les premiades

Llista de les 235 ensenyants membres de l'Institut de la Sagrada Família d'Urgell

ABAD i RIBERA, Emília
 AGUILAR i AVILÉS, Dolors
 ALONSO i OCIO, Pilar
 ALÓS i PEDRA, Maria
 ALOY i CAMARASA, Rosario
 ALUJA i SAUMELL, Maria
 ÀLVAREZ i HERRERO, Cecília
 AMO i DUEÑAS, Màxima
 ANDORRÀ i GUITART, Clotilde
 ARANYÓ i POTRONY, Mª Inés
 ARCAS i MARTÍNEZ Encarnació
 ARMENGOL i MARTÍ, Mª Queralt
 ARMENGOL i ROVIRA, Catalina
 ARREY i SANS, Assumpta
 AULET i GUARDIOLA, Pura
 AZNAR i JULIÁN, Socorro
 BADIA i ERTA, Trinitat
 BALAGUER i OLIVA, Olegària
 BALASCH i RIBALTA, Pilar
 BARBAL i JOANMARTÍ, Gregòria
 BARÓ i BARBAL, Escolàstica
 BECA i MAJORAL, Jesús de Praga
 BELLET i CATALÀ, Carme
 BELTRÁN i LARROYA, Francesca
 BENGOCHEA i REMÓN, Camila
 BERCEDO i FERNÁNDEZ, Carme
 BERTRÁN i SOLDEVILA, Patrocini
 BERTRÁN i VILASECA, Victòria
 BETRIU i TÀPIES, Angelina
 BOIX i OBIOLS, Consell
 BONELL i SÀLVIA, Brígida
 BONJOCH i RIBES, Úrsula
 BONS i CAMPS, Dolors
 BOSCH i MÓN, Mª Armengola
 BRESCÓ i COMA, Natzaret
 BUSQUETS i FUSTÉ, Pau
 CABEZA i MENÉNDEZ, Rosario
 CAMINAL i MAESTRE, Generosa
 CAMINAL i MAESTRE, Mercè
 CANO i GONZÁLEZ, Susanna
 CANUT i LLUCH, Trinitat
 CANUTO i SANZ, Elvira
 CAPELLA i CASTELLS, Rosa
 CAPELLA i PRIÓ, Antònia
 CARDEÑES i ROGER, Carme
 CASADEMUNT i FURRIOL, Dolors
 CASAFONT i COSTA, Pietat
 CASES i CUÑÉ, Teresa
 CASTRO i CARRERA, Dolors
 CEA i IZQUIERDO, Saturnina
 CIURÓ i OLIVÉ, Mercè
 CLOTA i BARBÉ, Maria
 COLOMINES i SALA, Antònia
 COMPANYYS i RIU, Júlia
 COMPANYYS i SERRA, Rosa M^a
 CONTIJOCH i PLANA, Maria
 CORTADELLAS i GUITART, Eulàlia
 CORTINAS i GRAU, Rosa

COSTAFREDA i SOLÉ, Josefina
 CREUS i VERNEDA, Mª Consolació
 CUCURULL i NOVELL, Rosa
 CUOTA i ALDABÓ, Maria
 EGIDO del CAMINERO, Ana
 EGIDO del HERRERO, Edilberta
 ELIAS i RAICH, Montserrat
 ELIAS i VALL, Roser
 ESCALES i BARBAL, Maria
 ESCUDERO i ESCUDERO, Nicolasa
 ESPASA i SERRA, Maria
 ESPLANDIU i PEDESCOLL, Mercè
 ESPUÑAS i ROCA, Maria
 FÀBREGA i CANALS, Cornèlia
 FABREGAT i FOLGUERA, Montserrat
 FAIDELLA i SEIX, Visitació
 FALIP i RAICH, Rosa
 FANJUL i CUETO, Dolors
 FARRÉ i MARBÀ, Isabel
 FARRERA i COMENGE, Maria
 FELIUBADALÓ i COLELL, Angèlica
 FERNÁNDEZ i DANA, Esperança
 FERNÁNDEZ i FERNÁNDEZ, Manuela
 FLORENSA i EMILL, Ramona
 FORGA i CANUT, Salut
 FORNELLS i BARÓ, Filomena
 FORNS i VIVES, Anna
 FREIXES i MILLÀ, Mercè
 GALLUÉS i IRIBIQUEL, Efigènia
 GALOFRÉ i SAIGÍ, Mª Teresa
 GARCIA i ALONSO, Elena
 GARCIA i ÀLVAREZ,, Teresa
 GARONA i ALFAR, Marta
 GEROTINA i BRINGUÉ, Lluïsa
 GIL i MAESTRO, Emiliana
 GONZÁLEZ i ALONSO, Benedicta
 GONZÁLEZ i ALONSO, Visitación
 GONZÁLEZ i FERNÁNDEZ, Consolació
 GROS i POMAR, Carme
 GUERRA i GALÁN, Isabel
 GUIU i MATEU, Maria
 HIERRO i CORRAL, Jacoba
 HUARTE i OSACAR, Encarnació
 IGARTUA i IGARTUA, Lucía
 IGLESIAS i BENERIA, Dolors
 INFANTE i PADELLANO, Presentació
 ITOIZ i MARTÍNEZ, Mª Francisca
 ITOIZ i MARTINEZ, Mª Tomasa
 JOANIQUET i SAURA, Joana
 JORDANA i PERDIGUÉS, Leonilda
 JOSA i VILA, Rosa M^a
 JUCLÀ i SANQUIRGO, Dominica
 LAGUIA i MORA, Mònica
 LARI i MORLÀ, Escolàstica
 LLABOT i ADMETLLA, Filomena
 LLORT i CANOSA, M. Guadalupe
 LÓPEZ i JORGANES, Eusèbia
 LORENZO i HERRERO, Concepció
 LORENZO i HERRERO, Enedina

MACAYA i ARANZA, Sabina
 MAESTRE i TRULLÀ, Esperança
 MAIXÉ i ICART, Rosa
 MAJORAL i FÍGOLS, Elisa
 MANRIQUE i MONJE, Emiliana
 MARÍN i LEIVA, Mercè
 MARTINEZ i BENGOCHEA, Valentina
 MARTINEZ i CABALLEIRO, Mercè
 MAS i PEDRA, Bernardeta
 MASIP i MASIP, Rosa
 MASIP i ORIOL, Maria
 MATEU i SENTÍS, Dolors
 MEDINA del PULGAR, Mª Dolores
 MENAL i SOPENA, Manuela
 MITJANS i SOLSONA, Concepció
 MONGUET i BOHÉ, Bonaventura
 MONTANÉ i CASTELLÓ, San Camilo
 MONTANÉ i SANJUAN, Mariana
 MORROS i BRUFAU, Manuela
 NAVARRI i COLL, Maria
 NORAY i ROIJS, Cunegunda
 NURI i ESCOFET, Joaquima
 OCHOA i RODRIGO, Pilar
 PADRELL i GASOL, Nativitat
 PAL i CASANOVAS, Carme
 PARCET i GUAL, Maria
 PARRAMÓN i COLELL, Martina
 PARRAMONA i PRATS, Teresa
 PÉREZ i GÓMEZ, Il·luminada
 PÉREZ i MORAN, Pietat
 PERIS i LÓPEZ, Leocàdia
 PEROY i COSÍ, Àngela
 PICH i PUIG, Miquela
 PINO del RODRÍGUEZ, Àngeles
 PLANA i PECHOABIERTO, Irene
 POCALLET i GRINÓ, Julita
 PONS i FONT, Rosalia
 PONT i MARTÍ, Magdalena
 PONT i SABATER, Valèria
 PRATS i GIBERT, Maria
 PUIG i MASES, Refugi
 PUIG i OLIVÉ, Patrocini
 QUELLA i GARRIGA, Josepa
 RAMONET i ESPAR, Betlem
 RIBERA i PROS, Montserrat
 RICART i MONNER, Assumpta
 RIERA i RIBERA, Camila
 RISPÀ i GALÍ, Assumpta
 RODRÍGUEZ i CUADRADO, Aurèlia
 RODRÍGUEZ i GARCIA, Mª Josepa
 ROIG i MONTSERRAT, Leocàdia
 ROIQUÉ i BARULL, Genoveva
 ROMÁN i BLANCO, Irene
 ROMEU i FRANQUET, Teresa
 ROSSINÉS i RIASOL, M. Lluïsa
 ROVIRA i BADIA, Patrocini
 ROVIRA i RIBÉ, Margarida
 RUÍZ i PEÑA, Leonor
 SABATÉ i LLECHA, Elisa

SABATÉ i LLUSERA, Maria
 SABATÉ i MORA, Concepció
 SABATER i MONTSERRAT, Mª Antònia
 SAGUÉ i NAVET, Catalina
 SAHÍS i MORELL, Joana
 SALA i PICÓ, Nativitat
 SALVADÓ i RIBERA, Mª Lluïsa
 SALVÀ i TORNÉ, Antònia
 SÁNCHEZ i PARRA, Leonor
 SÁNCHEZ i VIGÓN, Remedios
 SANGRÀ i PORREDÓN, Antònia
 SANS i FARGAS, Elvira
 SANTIAGO i CORRÀ, Víctorina
 SANTIAGO i SERNA, Juana
 SANUY i AGUSTÍ, Aurora
 SANUY i AGUSTÍ, Avelina
 SARRÓ i PUJADES, Dolors
 SAUQUET i ENJAIME, Francisca
 SEGURA i MIRÓ, Àngels
 SEGURA i SANS, Francisca
 SEGURA i SEGURA, Pilar
 SENTÍS i SERRA, Ramona
 SIMÓN i PEYJOAN, Joaquima
 SITJÀ i PAGÉS, Úrsula
 SOLÉ i SANJUAN, Maria
 SOLSONA i BARÓ, Teresa
 SOLSONA i SANCH, Antònia
 SUÁREZ i MIRANDA, Mª Pilar
 SUÁREZ i VEGA, Felicidad
 TAMBO i AGÜERO, Adela
 TAPIOL i SASTRE, Juliana
 TARILONTE i PÉREZ, Elpidia
 TOLDRÀ i RIUS, Esperança
 TOLDRÀ i VERDÉS, Rosalina
 TORRELLARDONA i CERQUEDA, Encarnació
 TORRELLES i SANTALLUSIA, Carme
 TORRENT i CAMATS, Anastàsia
 TORRENT i SAURÍ, Encarnació
 TRAPIELLA i ALONSO, Josepa
 TRAPIELLA i ALONSO, Teresa
 TRULLÀ i BESOLÍ, Pilar
 VALLDOSERA i GRAU, Concepció
 VALLDOSERA i GRAU, Florentina
 VENDRELL i SOLÉ, Carme
 VIDAL i ALEGRET, Aparició
 VIDAL i JORDANA, Marianna
 VIDAL i PERNA, Inés
 RISPÀ i GALÍ, Assumpta
 VILANOVA i LLAUGÉ, Susanna
 VILLARÓ i ANGRILL, Herundina
 VILLVERDE i ORTEGA, Joana
 VILLORIA i BAGARÍA, Pilar
 VIÑES i ESCOLÀ, Margarida
 VIOLADÉ i SAMANIEGO, Pura
 VIRGILI i CALVET, Antònia
 VISA i SINDREU, Conrad
 VIVES i DASCA, Consol
 WISNIEWSKA, Judit
 XIFRÉ i BALCELLS, Maria

Un llarg segle de Monges al pedestal d'Àgora Cultural

Text: Mn Ramon Rossell i Serra
Escaldes, 18 de gener de 2010

F“Em recorda, Mare Maria Lluïsa? Vaig ser alumna seva!” La Maria Lluïsa va començar a exercir d'educadora a l'institut Janer de Santa Coloma en la inauguració del curs 1970-1971.

La mirada de la germana –en aquells anys els deien *madres*– esdevé lluminosa. Aquell somriure amb el qual cada matí a la porta de l'escola donava als escolars el bon dia retornava com si no haguessin passat quaranta anys. Aquesta escena es repetí per tots els racons de l'auditori de la plaça del Poble el dia que les religioses de la Sagrada Família festejaven els 150 anys de la congregació dins els actes de l'Any Janer. L'inici de l'acte es retardà perquè totes les exalumnes, algunes ja àvies amb els seus néts, volien saludar les seves mestres. Contemplava l'escena emocionat des del seient de la punta de la primera fila, sempre a punt per gravar-ho en la meva Pentax. Se'm féu present en el meu interior el pensament de la historiadora del segle i mig de la Congregació de la Sagrada Família d'Urgell, Pilar Adin: “Aquesta història no és una qüestió de convicció, sinó una qüestió d'amor.” Ser reconegut per un exalumne proporciona una joia indescriptible. Si et saluden, és perquè els ajudares. I res no hi ha de més gratificant que saber-te útil. És en el triomf en la vida dels alumnes que els mestres reeixen. Una germana, avui portera en una de les residències de la Congregació, em demanà cap al mes de maig del 2006 fer de guia al santuari de Meritxell i a l'església de Sant Joan de Caselles per a cinquanta exalumnes del col·legi de Sabadell. Durant la conversa sobre la meva jubilació em confiava que “la meva assignatura feliç han estat els 38 anys de mestra”. En aquella germanor de les cinquanta exalumnes se'm féu realitat allò que sempre he tingut present durant els meus 45 anys de professor: “És veritat, un mestre conté una multitud de futurs.” Més encara, he après de la fundadora de les germanes de la Sagrada Família, la mare Anna Maria Janer, que els infants i els joves, també les persones més febles, havien de ser la raó de la meva existència.

Què representa la institució de la Sagrada Família per a Andorra? Ho sé gràcies a les meves veïnes de la rectoria de Canillo. La memòria de les coses d'ahir a la tarda els ha pogut marxar. Però la de les vivències de fa 75 anys la tenen fresca com si fos del migdia d'aquest diumenge. Davant de la font del carrer Gran, parlen de ca les Monges. Em diuen que les *madres* Pilar i Dolors els ensenyaven a fer labors. “No podia anar a l'escola perquè el pare tenia *empenyades* les terres i em necessitava per treballar. Als vespres, anava a aprendre a cosir.” Des d'aquell dia, quan a les tardes assolades veia cosir una de les veïnes asseguda al

pedrís del cal Toni, no m'estic de donar gràcies a aquelles quatre monges (Pilar Vilà, Maria Prats, Dolors Casademunt i Maria Solé) que crearen el 30 de març del 1882 la primera escola de la Sagrada Família d'Andorra, a Canillo, que aguantà en condicions d'extrema pobresa fins ben entrat el segle XX.

Podria dir que és un dret del successor d'aquell rector de Canillo de l'any 1882, mossèn Josep Canut, testimoni de la creació de l'escola, defensar la legitimitat del premi Àgora Cultural per a les 235 religioses que han treballat per als infants i joves d'Andorra. I per a les germanes que hi treballen avui. Però m'estimo més dir que aquesta defensa no és un dret –no me'n considero prou capacitat–. Més que un dret, és un deure. Quan Àgora Cultural m'ha convidat a contar la riquesa de vivències educatives de la institució de la Sagrada Família per al país no ha valgut cap excusa que em permetés alliberar-me'n. He rebut tant de la institució que, ara, em fa feliç recordar-ho. Vaig ser nomenat rector de Canillo el juliol del 1966. Al curs següent la Madre Adela em convidà a ser professor de religió al col·legi, veí de ca la Vall. Enriqueta Pujol, Anna Insa, Pilar Serrano, Maria Lluïsa Gené..., aquelles primeres alumnes foren el començament de la meva labor pastoral en el món dels joves d'Andorra. La superiora Adela, que vivia radicalment el lema de la Mare Janer, compromís i servei, era per mi com una mare Teresa de Calcuta, que va definir la seva vida: “El fruit del silenci és la pregària. El fruit de la pregària és la fe. El fruit de la fe és l'amor. El fruit de l'amor és el servei. El fruit del servei és la pau.” Aquelles germanes vivien aquesta pau. Me l'encomanaven. En contagiàvem els alumnes. Meravellós! Gràcies a aquesta tasca amb els joves, en Pere Canturri, veí del col·legi, em fitxà per al Camic, els campaments del M. I. Consell a Engolasters. Allí vaig conèixer les colònies del col·legi de la Sagrada Família d'Escaldes. Durant la setmana les feien al mateix col·legi. El cap de setmana pujaven els colonistes al recer de Sant Miquel d'Engolasters. M'agraïren el meu servei espiritual als acampats llogant-me com a professor de llengua catalana per a les alumnes que estudiaven comerç. En aquells anys 70, sols existia el títol de professor de català d'Òmnium Cultural, que m'havia tret durant els tres anys de vicari a Organjà. Del Camic i de les colònies de les Monges d'Escaldes nasqueren les Colònies Populares de Canillo, l'estiu de 1976. La superiora madre Maria n'era l'administradora, la meva germana la cuinera i els sis monitors, els alumnes de la classe de cultura religiosa. L'any 1982 tot passà a ser AINA.

Sense aquest coixí del M. I. Consell i de les Monges d'Escaldes-Engordany dubto que avui 10.000 infants i joves poguessin acollir-se a AINA al llarg d'un any. És com una bola de neu!, m'ho descriuen els amics que coneixen la història. M'estimo més dir que és un camí que tantes persones han traçat com els que trobem a les nostres muntanyes. Nosaltres sols tenim el deure i l'honor de continuar-lo. Qui ha fabricat el camí que ens mena a la Serrera, a l'Estanyó, al Comapedrosa, al llac de Juclar...? Ho ignorem. Sols sabem que gràcies a ells els nostres infants i joves poden ascendir-hi. Gràcies a ells, som com a país. Bonica paràbola per dir gràcies a tants mestres anònims de les escoles congregacionals, de les escoles espanyoles, de les escoles franceses, i avui, des de fa un llarg quart de segle, de l'Escola andorrana. A totes les mestres i a tots els mestres, el nostre reconeixement. Per ells, Andorra és.

Dono les gràcies a Àgora Cultural. M'ha fet do de la llista amb noms i cognoms de les 235 germanes que des de la fundació a Canillo l'any 1882 fins a les germanes dels nostres dos col·legis a Andorra i a Escaldes, passant per les germanes a Sant Julià de Lòria (1887) i a Encamp (1893). L'alcalde de la Seu d'Urgell, Albert Batalla, agràia a les religioses de la Sagrada Família el servei donat amb aquestes paraules en ocasió del 150è aniversari de la Fundació: “una societat en la qual tot gira molt ràpid i de vegades ens manquen referents perquè sembla que tot trontolla, són necessàries en tots els àmbits aquestes germanes, que la seva única divisa és Compromís i Servei”. Les 235 germanes ens deixen un patrimoni de valors que no són cosa del passat, sinó una realitat molt viva i cristiana. Àgora Cultural en aquest reconeixement fa que Andorra es reafirmi en el servei des d'una escola oberta a tots els requeriments que els pares presenten.

La foto *finish* del 150è aniversari fou una campanya. Vaig tenir el goig de contemplar-la al col·legi d'Escaldes-Engordany. Havia viatjat per tots els col·legis de la Sagrada Família durant l'any del 150è aniversari de la Fundació. La contemplava. La campanya és un instrument de comunicació religiosa (toc d'oració, toc de l'Angelus, toc de bateig, toc d'enterrament) i de comunicació civil (es tocava quan calia avisar el poble i marcar les hores). En un mot, la campanya sintetitza la comunió entre el fet religiós i la societat. La campanya de la Mare Janer toca a glòria perquè a Andorra ha sembrat, i avui en recol·lecta el fruit, “aquesta comunió de societat cultural, educativa, cívica, espiritual i cristiana” que Àgora Cultural posa al seu pedestal.

Uso el poema de Manuel Garcia Grau per honorar les 235 germanes religioses que han viscut i han treballat a Andorra: *Aquesta terra t'ha donat la sang i l'estimes / Aquesta terra t'ha atorgat el sofriment, i els combats / Aquesta terra t'ha donat la vida, i la dignifiques / Aquest poble t'ha ofert la història, i l'aprofundeixes i sols Déu sap com l'estimes / I aquesta ha estat la teva autoritat: missatge de segles, obsessió de realitats, veu, memòria, món, eco consciència, poble, terra i unes mans amb què has parlat i has escrit i has treballat i has viscut.*

Relats d'una presència

Text: Traducció del llibre ALC de l'Institut de la Sagrada Família

[...]

Temerós l'Excm. Dr. Caixal de que els excessos de la revolució arribessin també al Noviciat de Sant Josep, prudentment aconsellà a les Religioses que el formaven, que emigressin a Andorra, com en efecte ho efectuaren vestides de seglar el 25 de març de 1873, juntament amb les germanes del col·legi de Castellciutat dispersant-se de la següent manera: Sor Assumpció Arrey i Sor Rosa Gassó, foren destinades al col·legi de Llivia; Sor Bonaventura Tragant, Superiora; Sor Assumpció Pujol i les novícies Sor Teresa Vergés i Sor Magdalena Roig, es traslladaren a Andorra, detenint-se uns dies a Sant Julià de Lòria, on se'ls hi va reunir Sor Dolors Guiriguat, Sor Dolors Colomé i Sor Josefa Casamitjana, les quals, segons queda anunciat, hagueren de sortir, pel mateix motiu, de Castellciutat. Sor Dolors Colomé i Sor Josefa Casamitjana, amb el degut permís dels Superiors, es refugiaren a Ordino (Andorra), a casa de Dª Dolors de Camarlot, vídua de D. Joaquim de Riba. Les altres varen quedar-se a la vila d'Andorra, a la modesta caseta anomenada "Floreta" que resultà, a la veritat, simbòlica, ja que va ser santament embalsamada per l'exquisit perfum de virtut que exhalaven les accions de les excel·lents religioses que l'habitaven.

La valerosa Sor Consolació Creus i la Germana Maria Presentació Menal amb vestit de seglar, van quedar-se a la casa de Sant Josep, conforme als seus desitjos i reiterades instàncies per a guardar-la i salvar els objectes del culte, mobles i roba de les religioses. Plenes de caritat per les seves Germanes i desafiant tot perill, anaven sovint a Andorra a portar provisions.

Quan el nostre Pare Fundador va tenir a resguard les religioses del noviciat de la Seu d'Urgell, veient que, alhora, li era impossible continuar el govern de la diòcesi des de la seva capital, va determinar també passar a Andorra (26 març); el que aconseguí entre mil perills, allotjant-se a la residència dels Pares de la Companyia de Jesús, els quals per circumstàncies d'aquella calamitosa època, s'havien vist precisats a traslladar a aquestes valls pirinenques el seu noviciat de la Província d'Aragó.

Amb vives instàncies recomanà l'Excm. Dr. Caixal als Pares Jesuïtes l'assistència espiritual i encara temporal de les nostres Germanes expatriades.

[...] diferents conceptes reportaren d'aquests venerables Pares les nostres religioses a les Valls d'Andorra. Els hi deien la Santa Missa, els hi administraven els Sants Sacraments, encoratjaven el seu esperit amb fervoroses homilies i el mateix Rd. Pare Antoni Gació, Mestre de Novicis, les en dirigia una setmanalment. Va ser llavors, quan, a petició del nostre Pare Fundador, composaren per a les religioses aquelles Constitucions que els hi havia ja anunciat el Dr. Caixal, al consagrar-nos a Sant Ignasi.

Donaven classe encara de pintura artística a les nostres professores. Contribuïen, al propi temps, els Pares, a que les nostres pobres expatriades es poguessin guanyar el manteniment material, encarregant-los-hi treballs de cosit, rentat, planxat, etc. que remuneraven bé.

Però Déu, els quins inescrutables designis "ni la ment arriba ni el pensament mesura", va tenir a bé provar a les nostres religioses emigrades privant-les de les dues principals fonts de consol amb que, a

més a més de l'auxili de la divina gràcia, havia endolcit les amargors del seu desterrament.

En efecte: el 10 d'agost de 1873, acompanyat del seu Secretari Dr. D. Ramon Martí, sortí d'Andorra l'Excm. Dr. Caixal per acceptar, prèvia anunciació de S. S., el gran Pius IX, la invitació de D. Carlos de Borbón i d'Aquest, amb urgència li suplicava passés a les Províncies Vascongades, on es trobava el Seu estat Major, a exercir el càrrec de Vicari General Castrense de les seves tropes.

Abans de partir deixà especialment encomanat l'Institut al Molt Illustre Sr. D. Agustí Brescó i Maluquer, Vicari General de la diòcesi.

Poc temps després (desembre de 1873), el Pares de la Companyia de Jesús s'acomiadaren també de la República andorrana per a fixar la residència del seu noviciat al "Chateau de Dussède", a extramurs de Tolosa de França.

En sortir els Pares Jesuïtes d'Andorra, s'encarregà de la direcció espiritual de les religioses l'Illustre Dr. D. Ignasi Feu, natural de la Seu d'Urgell, Canonge Lectoral d'aquella Sta. I. Catedral, qui, a causa de la poca seguretat d'aquells malaurats temps, s'havia retirat a Andorra, amb la major part del clergat urgellenc i famílies distingides de la Seu.

En disminuir els mitjans de subsistència amb els que comptava el noviciat d'Andorra, hagueren de dispersar-se i acollir-se en diferents cases de l'Institut les religioses que composaven la seva Comunitat. Així nostra M. Tragant (3 juny 1873), Superiora i Mestra de novícies, tornà a Llivia, a desenvolupar el càrrec de Superiora i directora d'aquell col·legi; Sor Dolors Guiriguat, que l'havia substituït en aquells càrrecs, més tard (28 setembre), amb permís dels Superiors, anà a acompanyar a Tolosa de França a una Sra. Marquesa, benefactora de l'Institut, Dª Isabel de Zamora, molt ben relacionada amb l'Excm. Dr. Caixal, a la qual, per encàrrec del nostre Pare Fundador, havien cuidat les religioses a Andorra, amb indicibles sacrificis i privacions, per espai d'uns sis mesos.

La Comunitat de noviciat d'Andorra, es va compondre únicament de Sor Assumpció Pujol, Superiora, i de les novícies Sor Teresa Vergés i Sor Magdalena Roig, novícies que poden mencionar-se com a heroïnes de la vocació, ja que, de continu, dins i fora de casa, les armaven paranys a la mateixa. Les sostení paternalment en aquests trànsits amargs el precitat senyor Vicari General, Dr. D. Agustí Brescó Maluquer, qui, fidel a la recomanació de l'Excm. Dr. Caixal, les hi facilitava tot quan espiritual i materialment precisaven.

Andorra la Vella 6 de maig de 1955: M. Fabregat, V. Martínez i M. Sabaté

Andorra 1964.
1 Rosalia Pons, 2 H. Mercedes Esplendiu, 3 M. Carmen Torruelles, 4 H. Maria Sabaté, 5 Isabel Guerra, 6 Maria Massip, 7 M. Camilia Bengoechea, 8 M. Esperanza Fernández

25 anys del col·legi, curs 1992-93

[...]

Poc temps després, es varen fer algunes fundacions al Principat d'Andorra. Havia donat l'Excm. Dr. Casañas felix cima a les importants gestions diplomàtiques que en front de les intrusions del Govern francès va fer en defensa PRO ARIS ET FOCIS de la independència d'aquell Principat, salvant a costa d'una infinitat de sacrificis i penes el prestigi d'Espanya, i mantenint en les Valls tots els seus drets; i eficaçment interessat en procurar tot el bé possible a aquella República, demanà a l'Institut de la Sagrada Família la seva cooperació, mitjançant l'apostolat de l'educació de la joventut. Encara que difícil i penosa tasca aquesta en similars regions, les nostres Mares Generals, atenint a la importància dels seus resultats, no han dubtat mai, secundant a un temps els desitjos dels seus Prelats, en estendre el radi de la seva acció als pobles rurals, malgrat la vida de constant abnegació i sacrifici que ofereixen. Així ara, com en temps anteriors, accediren a l'indicació del Sr. Bisbe fundant en les Valls d'Andorra quatre col·legis, dels quals el primer va ser el de Canillo (30 març de 1882).

[...]

COL-LEGI DE CANILLO (ANDORRA)

30 març de 1882

Ateses les crítiques circumstàncies per les que passava el Principat d'Andorra, l'Excel·lentíssim Dr. D. Salvador Casañas i Pagès, Bisbe d'Urgell, que, pels

seus mèrits a favor dels drets de la Sta. Església acabava de rebre de Sa Santetat Lleó XIII el diploma d'honor "pro aris et focus", creient que podria ser d'una influència eficaçíssima per a sostenir l'esperit religiós de les Valls la instal·lació de col·legis de nenes, dirigits per religioses de la Sagrada Família, de comú acord amb el Govern del mateix Institut, el 30 de març de 1882, fundà el primer col·legi d'Andorra, a la Parròquia de Canillo.

Es sostingué amb les modestes retribucions de les alumnes i amb el mitjans que li proporcionava el Prelat, quan, com d'ordinari, aquelles no arribaven a cobrir les despeses de la Comunitat i col·legi.

Aquesta funcionava amb entera independència de l'autoritat administrativa de la parròquia.

Es formà la seva primera Comunitat amb les religioses següents: M. Pilar Vilà, Superiora; Sor Prudència Prats, Sot Tomasa Casademunt, i Sor Leocàdia Solé, novícia. Aquesta profesà a l'església parroquial, rebent els seus vots el Rd. D. Josep Canut, Mossèn Rector del mateix poble (13 gener de 1883).

Sent limitadíssim el bé que podia fer-se en aquesta població, de molt escàs veïnat i nuls quasi els mitjans de subsistència d'aquest col·legi, la Rdma. M. Concepció Bertrán, amb el seu consell i mitjançant les corresponents llicències, disposà la seva clausura (1912). [...]

COL·LEGI D'ANDORRA LA VELLA

23 d'octubre de 1883

Veient les autoritats de la capital del Principat d'Andorra els beneficis que a la població de Canillo reportava la instal·lació d'un col·legi de nenes regit per Religioses, no volgueren anar al darrere, i prompte optaren per empènyer tota la seva influència per tal de que la circumscripció territorial de la seva jurisdicció contés també amb un centre d'ensenyança femenina, que respongués als alts fins d'educació completa, acomodada a les circumstàncies del país i que, planejada en els principis de la doctrina de Crist, servís de poderós preservatiu contra el vici i l'error, ràfegues de les quals, en forma de miasmes emmetzinades, es filtraven sovint a través dels Pirineus provinents principalment de la veïna nació, focus del malaurat liberalisme.

En conseqüència els dirigents d'aquesta petita República, acudiren a l'Excm. Sr. D. Salvador Casañas Bisbe d'Urgell, i per tant Copríncep de les Valls d'Andorra, demanant-li que, en virtut d'aquest títol, fes efectives les seves nobles i justes pretensions.

Va acceptar-les amb particular complaença el Prelat i, per satisfer-les, les presentà a l'Institut de la Sagrada Família, quina eficaçia educadora coneixien. Col·laborant també la nostra Superiora General, Rdma. Mare Montserrat Massanés en aquest obra de zel, encara quan no se li ocultava que la seva cooperació en la mateixa importava per a l'Institut una dura càrrega i fermes sacrificis sense compensacions, amb esperit de rendida obediència, enviant-les per portar-la a terme a M. Mre Lluïsa Rosinès, Superiora; Sor Alfonsa Morros, Sor Margarida Viñas i Germana Mercè Freixa, religioses que formaren la primera comunitat d'aquesta Casa d'Andorra. Va fer la presentació de la mateixa al poble el Molt Il·lustre Doctor D. Lli Freixa, Secretari de Cambra del Bisbat d'Urgell.

Sortiren a rebre-les els senyors D. Antoni Cerqueda, D. Francesc Duran i D. Francesc Maestre, els quals les acompanyaren a la casa propietat de D. Frederic Vildra, veí de Gerri (Lleida), en la qual, pel moment, s'instal·là el col·legi (25 desembre 1883).

Les bases primitives de la fundació d'aquest

col·legi, foren: Els Srs. Cerqueda, Duran i Maestre es comprometeren a costejar el lloguer del local i retribuir a les Religioses vuit duros mensuals; però estaria a càrrec d'aquests Srs. el cobrament de les mensualitats de les alumnes concurrents, les quals quedarien dividides en tres classes: les alumnes pertanyents a la primera, abonarien 1,5 pessetes; les de la segona, 1 pesseta, i les de la tercera, 0,50 pessetes.

Poc després presentant dificultats els tres Senyors socis nomenats al compliment del que en instituir-se el col·legi oferiren, quedà a compte de les Religioses el cobrament de les mensualitats de les educandes. A més, el Comú es comprometé a subvenir a les necessitats de les Germanes amb cent vuitanta pessetes (novembre 1886).

Essent ruïnosa la casa que habitaven les religioses es traslladaren a la del Sr. Canonge D. Joan Peiró, nebot de l'Excm. Dr. Caixal (de santa memòria) (11 d'agost de 1887).

No podent les religioses continuar habitant la casa de D. Joan Peiró, i, desitjoses els andorrans de que continuessin les Germanes exercint l'ensenyança en la capital de la seva República, es presentà a l'Excm. Sr. Bisbe Dr. D. Salvador Casañas una comissió del Quart oferint-se com a penyora a contribuir en la construcció d'un modest; però capaç edifici per a estatge de les religioses i col·legi. A l'efecte es formularen les següents bases:

1.ª El Mossèn Rector comprarà pel seu compte un terreny on es deu construir la casa que ha de destinar-se a col·legi d'ensenyança de les nenes i habitació de les Religioses Mestres.

2.ª La referida casa-col·legi s'aixecarà de conformitat amb els plànols i plec de condicions presentats per l'arquitecte D. Calixte Freixa.

3.ª Les obres les costejarà el Rd. Mossèn Rector i el Comú contribuint el primer amb la quantitat de quatre mil pessetes i el segon, amb tot el restant fins a acabar l'obra en la manera i forma que apareix en el plànol i plec de condicions a dalt dits, comproment-se a més el Comú a proporcionar a la casa d'una manera permanent com a mínim una ploma d'aigua per utilitat de les Religioses Mestres.

4.ª El Comú tindrà cura de la realització de les obres sota la inspecció i direcció de D. Calixte Freixa o de la persona que ell designi.

5.ª El Rd. Mossèn Rector o el seu successor, s'obliga a entregar a un dels Srs. Consols la quantitat senyalada en la base 3.ª en cinc terminis a saber: el primer de cinc-centes pessetes en quedar els fonaments anivellats a l'alçada del carrer; el segon, d'unes altres cinc-centes pessetes, quan totes les parets de la casa estiguin enrasades per a rebre les bigues del paviment del pis primer; el tercer de mil pessetes, després de la coberta de la casa; el quart, d'altres mil quan quedin conclusos els sostres, envans i enlluïts dels baixos i pis primer; el cinquè, de les mil pessetes restants, quan no manqui en el pis baix i primer

res del projectat en tots els rams de l'obra, a fi de poder ser habitat; i estigui el pati tancat amb la seva porta corresponent a l'extrem del carrer i construït el rentador. D'aquestes darreres mil pessetes, cinc-centes seran entregades immediatament en complir-se les condicions estipulades i les cinc-centes restants, un mes després de rebudes les obres.

6.ª El Comú s'obliga a començar l'obra tot seguit i a tenir-la acabada en el termini d'un any tot allò indicat en la base anterior. Se li concedeix un altre any per acabar el pis segon, les parets d'aprop del pati, el forn i arrebossat exterior. Si acabat el segon any no hagués complert amb el seu compromís el Comú o Quart d'Andorra la Vella, tindrà aplicació el que es preveu en la base següent:

7.ª Si qualsevol de les part faltés als compromisos contragués en aquesta escriptura, l'altra part es reserva el dret a continuar les obres a expenses de la part morosa i fins la facultat de continuar-les per compte propi, si així ho cregués més convenient; en aquest cas perdria la part morosa tots els drets que per la present escriptura se li concedeixen, sobre l'esmentada casa-col·legi, quedant aquesta a lliure disposició de la part fidel al contracte, per a fer de la mateixa l'ús que millor li semblés.

8.ª Tindran dret a habitar la casa i donar l'ensenyança a les nenes del Quart les Religioses de la Sagrada Família, devent el Comú entregarlos-hi la quantitat de vuitanta duros cada any, que deurà satisfer per semestres vençuts, a saber: quaranta duros per tot el mes de juny i altres quaranta duros per tot el mes de desembre, si el Comú deixés de satisfer dos semestres seguits les quantitats vençudes, en comptes de satisfer vuitanta duros anuals, en deurà satisfer cent.

9.ª Si construïda la casa de conformitat amb el convingut en les sis primeres bases ocorregués que les referides Religioses abandonessin l'ensenyança d'Andorra la Vella, qualsevol que fos la raó que les motivés a això, el Rector, d'acord amb el Comú, escolliria les Religioses o Mestres seglars que siguin de la seva confiança; i si no arribessin a un acord quedaran escollides les que nomeni el Rector amb l'obligació per part del Comú d'entregar-los-hi l'assignació de la qual es parla en la base anterior, a no ser que el Comú entregués al Rector la referida quantitat de quatre mil pessetes i el preu del terreny o pagués el cànon que importa la compra o el cens, doncs llavors quedarà el Comú com a propietari absolut de la casa.

10.ª La clàusula d'estil, obligant-se les parts a l'esmena de danys i pagament de costes (gener 14, 1891).

[...]

COL·LEGI DE SANT JULIÀ DE LÒRIA (ANDORRA)

28 de juliol de 1887

Sota els auspicis de l'Excm. Sr. Dr. D. Salvador Casañas i durant el Generalat de la Rdma. Mare Montserrat Massanés, s'establí en aquesta població andorrana un col·legi, regentat per Religioses de la Sagrada Família (28 juliol 1887).

Tingueren la sort d'inaugurar aquesta santa obra Sor Brígida Borrell, Superiora; Sor Lina Galofré, Sor Agnès Aranó i Germana Manuela Menal. Es dignà a acompanyar-les des de la Seu d'Urgell, el Molt Il·lustre Sr. D. Lli Freixa, Canonge i Secretari de la Cambra de Diòcesi i el Rd. D. Josep Canut, Mossèn Rector de Canillo i Arxiprest d'Andorra.

Foren les Religioses molt ben rebudes pel clergat de la població, D. Josep Cerqueda, Mossèn Rector; D. Manuel Camats, Coadjutor i Mestre; Rd. D. Pere Cerqueda, Sr. Cònsol i poble.

Després d'un segon canvi de domicili (23 desembre 1889), la Comunitat i el seu col·legi ha fixat definitivament la seva residència en el ben condicionat edifici, manat construir de nova planta a la carretera, pel gran organitzador i amant de tot el que es suposa veritable progrés, el malaguanyat Excm. Sr. Cardenal Dr. Benlloch, llavors bisbe d'Urgell (1927).

Exercir la nostra missió religiosa-educativa en la muntanyosa, aïllada i quelcom rebeca al modern progrés, diminuta República Andorrana, sobre tot en els primitius temps de la nostra instal·lació en aquestes Valls, on no es coneixien més mitjans de translació que els primitius de tracció animal (doncs la carretera no es va construir fins que es prengué aquesta empresa pel seu compte l'actiu Senyor Bisbe Benlloch), era prou complicat i demandava de les Religioses que havien de desenvolupar allà gran arplegament d'abnegació, mortificació, obediència, en una paraula: deslligament de tot el que afalaga i ve de gust la naturalesa, per sacrificar-ho generosament a Déu en la creu d'innombrables privacions d'ordre material i espiritual. D'aquí que la nostra actuació en aquelles aspres regions causés en tot l'Institut la impressió d'alguna cosa gran pel seu caire auster, i que les religioses escollides per a cultivar aquest camp, fossin entre nosaltres quasi venerades amb el respecte que inspiren els missioners que van a portar a terres d'infidels la soberana llum de l'Evangelí i el progrés de sana civilització; encara quan la semblança resultés altament inexacta, donat que en el nostre cas, el poble a quines filles anava l'Institut a dispensar els beneficis de la cristiana educació, era un poble de conviccions religioses seculars, tan fermes i robustes com els ingents massissos de la serralada que circumda les seves valls.

Text: **Concepció Arcalís (1988)**

També la parròquia d'ENCAMP demanà religioses per regir una escola per a noies. Les autoritats arribaren a un acord amb l'Institut i el 8 d'agost de 1893 començava ja la seva tasca. La superiora de la casa d'Andorra Assumpció Ricart acompanyà les que havien de formar la petita comunitat. Margarida Viñas, Martina Cortadella i Ramona Capella. A l'entrada del poble les esperaven el senyor rector mossèn Josep Travesset, amb el vicari, Josep Juanmartí, i mossèn Guillem Auger. Tots junts entraren a l'església, i d'allí a la rectoria on els fou servit un refresc.

Els sortí al pas una comissió del Consell i un bon grup de veïns amb una afectuosa benvinguda. Algunes nenes obsequiaren les germanes amb flors i poesies.

Reunits a l'església, el reverend Auger parlà amb unció i eloqüència del significat del fet del dia, recomanant a tots que agraïssin al Senyor tal benefici. Amb la benedicció de la modesta caseta acabà la jornada. L'1 s'obrí el curs escolar amb bona assistència, i així continuà al llarg de trenta-i-un anys.

Ja en ple segle XX neixia la darrera obra a LES ESCALDES, el dia 9 de març de 1935.

La il·lustre corporació de la vila prengué l'acord de reconstruir una casa de la seva propietat on es pogués establir, de moment, la comunitat i l'escola fins que fos possible edificar-ne una de nova planta, que reunís les condicions necessàries.

No cal dir que el senyor Bisbe Justí Guitart aprovà la idea i el projecte, i la mare general, Angelina Cebrià, hi col·laborà acceptant el compromís. El 10 de febrer de 1935 fou signat el conveni que havia de regir la fundació.

La primera comunitat la formaven les germanes Eusèbia López, Montserrat Fabregat, Lluisa Gerotia i Maria Sabaté. Representant la superiora general les acompanyà la mare Maria Consol Llobet, mestra de les novícies de l'esponerós noviciat de la Seu d'Urgell. Aquesta vegada arribaren en automòbil. La benvinguda fou solemne. Autoritats civils i religioses i, es por dir que tot el poble, eren a l'església. La salutació al Santíssim, el Tedeum cantat per tots i el parlament de mossèn Guillem Alex –que tanta part tenia en tot allò- crearen un càlid ambient de comunitat cristiana i trobada amb l'Esperit.

Després, la visita col·lectiva a la Casa Col·legi, senzilla però ben preparada per a la inauguració que es va fer després de l'Angelus i amb el rís de les lletanies dels Sants. Cap al tard les germanes rebren moltes visites, entre elles, la del P. Isidor Fonoll, director del Col·legi de Meritxell, que s'oferí per ajudar-les.

L'any 1965 i als voltants de la Pasqua fou estrenat el modern edifici de les Escoles. Vora el riu. Un riu d'aigües remoroses, sempre iguals, però mai les mateixes. Hom pensa que per l'escola passa un corrent d'infants, que cada any es renova. Es el corrent de la vida. La vida que cerca a qui ha dit d'ell mateix: "Qui cregui en Mi, tindrà vida abundant".

James Kirkup en el record (1918-2009)

Clare Allcards
recitant James
Kirkup en català i
en anglès

Hivern d'Andorra: des d'una finestra en el cel

Grans peònies blanques
col·lapsant-se en núvols baixos
que amaguen els cels
semblant els seus pesats pètals
desapareixent on ells cauen.

En certs moments
la pluja comença a convertir-se
en aigua neu, i després en neu-
de sobte l'inesperat
tro i la pedra sobre les teulades!

Com gasos en temps de guerra,
boires de muntanya van brollant de
valls enemigues
de les quals llacs secrets de verí
desprenen aquest fantasma de mort.

Darrera les cortines
de núvols al final de la vall
hi ha una muntanya.
oculta, sembla molt més gran,
alta com les boires que l'amaguen.
Vivint en els núvols
tot el dia, la vall
estreny la vista
amb la pantalla sobre pantalla de vessants
el teatre dels nostres somnis perduts.

Des d'una finestra en
el cel, mirem fins
els oceans de la nostra vall
del núvol fosc, fora del qual emergeixen
pics nevats daurats pel nou sol.

Paisatges en el cel:
aquests núvols són muntanyes distants
en un mar de jade-
illes dels immortals
cantant en llum eterna.

Darrera la nova lluna
un estel brillant, el primer
visitant de la tarda, penja
com una llàgrima des de la creixent
densitat del crepuscle de la foscor.

Andorra winter: from a window in the sky

Big white peonies,
Collapsing in low clouds
That hide the heavens,
Scatter their heavy petals,
Disappearing where they fall.

At certain moments
The rain begins to turn to
Sleet, and then to snow-
Suddenly the unseasonal
Thunder and hail on the roofs!

Like wartime gases,
Mountain fogs keep pouring from
Enemy valleys
Whose secret lakes of poison
Release these phantoms of death.

Behind the curtains
Of mist at the valley's end
There is a mountain.
Unseen, it seems much bigger,
Tall as the mists that hide it.
Living in the clouds
All day long, the valley
Narrowing the view
With screen upon screen of slopes
The theatre of our lost dreams.

From a window in
The sky, we gaze down upon
Our valley's oceans
Of dark cloud, out of which rise
Snow peaks gilded by new sun.

Landscapes in the sky:
Those clouds are distant mountains
In a sea of jade-
Islands of the immortals
Singing in eternal light.

Beneath the new moon
One bright star, the evening's
First visitor, hangs
Like a teardrop from twilight's
Growing density of dark.

Ballant la sardana

En festivals i fires ballem
Ballant la sardana-
Amics i estranys en una rotllana
Ballant la sardana.

Amics i estranys en una rotllana
Ballant la sardana-
Donant-nos les mans, amb les mans amunt
Ballant la sardana.

Donant-nos les mans, amb les mans amunt
Ballant la sardana-
Punta i taló mentre anem voltant
Ballant la sardana.

Punta i taló mentre anem voltant
Ballant la sardana-
Amb flabiols, contra baixos, tenores, tamborins
Ballant la sardana

Amb flabiols, contra baixos, tenores, tamborins
Ballant la sardana-
Les valls, rius i cims de muntanya
Ballant la sardana.

Les valls, rius i cims de muntanya
Ballant la sardana-
Així doncs, veniu tots, dansaires, i porteu els amics
Foneu-vos en la dansa que mai acaba
I ballarem tots la sardana!

El nostre país és petit però els nostres cors són grans
Ballant la sardana-
Ja que aquesta és la dansa del nostre orgull nadiu
Profunda com les neus, com amples són els cels
Així doncs veniu tots, infants, i entreu en la dansa,
Us ensenyarem a cantar ballant en rotllana
Ballant la sardana!

Dancing the sardana

At festivals and fairs we dance-
Dancing the sardana-
Friends and strangers in a ring
Dancing the sardana.

Friends and strangers in a ring
Dancing the sardana-
Hand in hand, with hands held high,
Dancing the sardana.

Hand in hand, with hands held high,
Dancing the sardana-
Hell and toe as round w ego
Dancing the sardana.

Hell and toe as round w ego
Dancing the sardana-
With pipes, fiddles, flutes and drums
Dancing the sardana

With pipes, fiddles, flutes and drums
Dancing the sardana-
The valleys, rivers and mountain peaks
Dancing the sardana.

The valleys, rivers and mountain peaks
Are dancing the sardana-
So come all you dancers and bring your friends,
Join in the dancing that never ends
And we'll all dance the sardana!

Our land is small but our hearts are big
Dancing the sardana-
For this is the dance of our native pride
As deep as the snows, as the heavens are wide.
So come all you children and join in the dance,
We'll teach you to sing as we dance in a ring
Dancing the sardana!

Sun in an Empty Room, 1963

En aquest dormitori buit de mobles i impol·lut se situa l'acció. S'ha omplert del raig de sol que deixa entrar la finestra i els passos dels meus peus ressonen com si algú vingués amb mi. Vaig amb l'esquena dreta i amb els ulls atents a alguna cosa (tant se val, és clar, a què). Flotant en la claror nupcial de la tarda (ja vespreja) he notat la presència d'una ombra, un batec, un respir. Sóc jo mateix que, tendint a la invisibilitat, em retrobo i d'això en deixo constància.

La nuesa d'aquest espai, oberta en canal per la llum que ve entonada de fora, és la nuesa de la vida.

És estranya, la vida. Si l'haguéssiu vista abans, amb les teies del desig tants cops enceses i les esperances i els somnis i les satisfaccions i els claroscurs de gent engrescadora... Després i sense a penes adonar-te'n la vida encalla enmig de les sordeses, els alts i baixos, la monotonia. De sobte, et desallotgen, o te'n vas, i la nova mestressa és la buidor.

Amb tot, jo no vaig allunyar-me gaire. Areu on vagis, mai no s'ha trobat la porta de sortida al laberint.

Ernest Farrés

Pinochet

Avui, entre roses de nit que desfulen pètals d'insomni vull clamar al món, perquè no dormi, tota la ràbia del meu pit;

tota la ràbia i que no dormi, no, que no amolli el neguit... Per més profund que sigui el llit: llarga, llarga la nit d'insomni...

Lladruc incert i més lladruc i tants i tants diaris bruts i, malgrat tot, trenar el gran somni...

Cal fer present del gran delit: cap pinochet dins del seu llit ha de tenir plàcid el somni.

Josep Dallerès i Codina

Una illa en el cel

Andorra - Illa

deixada a l'abandó en un oceà de muntanyes els cims de les quals són onades - amb blanques i ventejades crins dels cavalls salvatges de la neu

James Kirkup

Poema llegit per Vanina Beidenägl i Domandzic

Desert

Ha marxat amb el vent el tacte de seda d'uns dits que despentin dunes. Núvols cavernosos esclaten des de la fi del món, cortines de pluja graven el paisatge efímer on mil colors despunten de la terra xardorosa, eixuta. Núvols de bombolles decoren el paisatge sota el mar i un silenci de música acompanya la solitud del bus que dansa dins l'escafandre. Escopint sorra com els crancs les codines acollidores vivifiquen el cor de la terra, el tamborinar de l'aigua sobre la planxa d'un sostre, el vesc que flota sobre el cos de les creueres. Tomassolen llargardaixos rere el mar de tenebres; del paisatge gris emergeixen teles i cabanes i, roig de taronges, un pati.

Toni Gol i Roca

Març de 2009

Alfons Codina, bibliotecari d'Encamp, organitzador del recital

“Un pintor incert: Jeronimus de Heredia i la pintura del segle XVII a Andorra”,

de Rosa M. Cases

Text: Ermengol Puig i Tàpies
La Seu d'Urgell, 10 de desembre de 2009

Tothom sap que, si l'art existeix, és perquè, a més de l'obra de l'artista, hi ha ulls sensibilitzats per donar-ne testimoni. Sense les altres mirades, que barregen les raons de l'artista amb les raons de cada època i de cada mentalitat, l'art seria bastant poca cosa. Si no hi ha motius renovats i emotius, que contínuament objectivin les obres, difícilment hi haurà art.

Aquests pensaments elaborats a partir d'opinions de l'artista Antoni Llena em semblen adequats per iniciar la presentació del llibre: *Un pintor incert: Jeronimus de Heredia i la pintura del segle XVII a Andorra*. En ell Rosa M. Cases, persona d'una prodigiosa memòria visual, hi aplega un conjunt d'imatges i de textos, organitzats i tractats de tal forma que afavoreixen el plaer de fruit-lo lentament, de gota en gota.

Per confeccionar un llibre cal una carcassa metodològica. Tots acceptem que cada època i cada cultura estructuri les metodologies i les estètiques a les seves necessitats. També, tothom sap, que un dels moments més estel·lars de la metodologia històrica fou el que s'inicià, a mitjan segle XIX, amb l'Escola de Chartres. En aquell moment fou quan aparegué un model d'història narrativa que era consistent; una història que es fa a partir de l'estudi crític de documents medievals o antics. Durant el període d'entreguerres, tot i que no es desenvolupà de manera plena fins a mitjans del segle XX, aparegué l'altra escola, la dels Annals. Per la seva metodologia i pel seu prestigi fou la que més influència la meua generació. En introduir, als estudis històrics, molts aspectes polítics i socials, fins aleshores desestimats, aportà un canvi qualitatiu a la historiografia. Per mi el record de noms com Lucien Febvre, Ferdinand Braudel o George Duby són un enyor d'estudiant i de juvenesa.

Les generacions posteriors han crescut amb altres noms: Foucault, Barthes, Derrida... i, a nosaltres, amb cabells blancs, no ens ha resultat fàcil adequar-nos a nous models. Tampoc no ens ha quedat més remei que reconèixer la vàlua de les aportacions d'aquests pensadors. Són engrescadors i aconseguen resultats positius.

Des del convenciment i des del reconeixement de la necessitat del pensament com a xarxa estructural, voldria reflexionar un xic sobre la postmodernitat aplicada a la història de l'art.

Un dels seus principis fonamentals i trencador és: el ple coneixement del passat o tota explicació de la realitat objectiva que pretengui ser completa són impossibles. Per la postmodernitat la història resta oberta, sense prejudicis, a tot tipus de temes, a tota mena d'enfocs, a establir contactes i lligams amb noves ciències i amb noves tecnologies.

La Rosa M. Cases en el seu llibre entenc que ens mostra una barreja de les tres metodologies esmentades, però, en primar dos aspectes, molt propis de la història de l'art –el formalista i l'ico-

nològic–, aconseguen una visió singular.

Per al primer aspecte, per al formalisme, s'interessa pel valor de les formes, com a llenguatge comunicatiu. Per treure'n major rendiment es basa en la fotografia, que és una forma de deslligar l'obra del context social que la féu nàixer. Mai cap feligrès o devot andorrà no havia vist aquestes pintures com es mostren en el llibre.

Per al segon aspecte, per a la iconologia, valora l'obra, que considera que és el cos pictòric d'Heredia, com un món en si mateix, com un valor viu, com diria Panofsky. En aquest camp m'han semblat de molt interès les aportacions que fa sobre l'hagiografia del santoral andorrà del segle XVII i els comentaris de cada pintura, que són d'una subtils exemplar.

Considero que el llibre de la Rosa, per tot el que s'ha esmentat, s'apropa al mètode postmodern, i per això és un llibre actual. I és actual no només per raons cronològiques, sinó més aviat per qüestions conceptuals. Abans de la postmodernitat difícilment s'hauria publicat. Abans de la postmodernitat el temps i els diners es dedicaven, quasi exclusivament, a estudiar personatges o mestres pintors de primera línia. Abans, es valorava més la tesi que les hipòtesis o la difusió de conceptes. Abans, l'estima se centrava, principalment, en aspectes purament històrics i socials. Abans, no interessava gaire el llenguatge dels colors o de les formes. Abans, no s'apreciava suficientment la utilització de noves tecnologies. Abans, per a les mentalitats més conservadores, més ortodoxes i més rígides, aquest llibre possiblement els hauria resultat molt ordinari, massa híbrid, massa equívoc i sobretot molt heterodox. Abans, la cultura era un espai aristocràtic per a iniciats; ara, la postmodernitat, ha convertit la cultura en un espai principalment de comunicació i de participació. Per justificar el que pot semblar una actitud agosarada, per part de la Rosa M. Cases, deixeu que aporti un exemple per demostrar que el plantejament del llibre, de fet, es tracta d'un avenç, que obre un ampli horitzó de possibilitats.

De tothom és coneguda la labor pedagògica i innovadora de la Bauhaus alemanya, com a escola d'art i de disseny. Potser no és tan coneguda l'Escola d'Ulm, que, en alguns aspectes, es pot considerar com la seva successora. Però potser encara és més desconegut, tot i que tothom llegeix i interpreta correctament els pictogrames que dissenyà per a l'Olimpíada de Munic de l'any 1972, un dels directors d'aquesta escola: Otl Aicher. Al meu entendre, és una de les figures cabdals del disseny contemporani. El món com a

projecte és un interessant llibre seu. El mateix títol ja deixa entreveure l'esperit postmodern que s'ha comentat. Tot és possible de ser reorganitzat i redissenyat si amb aquesta acció es pot humanitzar i fer-ho útil.

En el capítol titulat *Els aparells voladors* de Paul Mc Cready, hi comenta com, pel tractat de Versalles (1919), a Alemanya se li prohibí tenir o fabricar qualsevol cosa que estigués relacionada amb l'aviació. Aquesta

privació, que pretenia deixar en la inactivitat una important branca de la indústria moderna, fou la causa perquè gent creativa i inquieta, sense defallir i tossudament, centrés el seu esforç a desenvolupar i a investigar aeroplans impulsats per la força muscular humana.

Resultats d'aquell repte tan inusual: l'any 1933 s'aconseguí volar 20 m en un artefacte propulsat per força muscular; el 1935 s'arribà als 235 m, amb un durada de 24 segons de vol. L'any 1936 s'aconseguí una distància de 427 m i l'any següent s'arribà a 712 m.

Un llarg i dramàtic parèntesi bèl·lic aturà el projecte.

L'any 1959, en la represa, un anglès volà 804 m. L'any 1972 ja s'havien superat els 1.000 m. Els japonesos, el 1977, sobrepassaren els 2.000 m i l'any 1979 l'americà Mc Cready creuà el canal de la Mànega en un aeroplà propulsat per força muscular.

La filosofia d'aquest procés és que amb poc també es pot aconseguir molt i a això s'hi arriba treballant en equip, afrontant seriosament els desafiaments i perdent la por a allò perfecte o a allò definitiu. La utilitat i el positiu també posseeixen la seva bellesa.

Per finalitzar, vull agrair a la Rosa la proposta del llibre que ens instal·la en la incertesa, però, que, per a gent creativa i inquieta, pot resultar molt útil. Crec que també és just estendre l'agraïment a Editorial Andorra, i ho és per un doble motiu: en primer lloc, per haver promocionat reptes interessants i actuals com aquest que avui s'ha presentat. I, en segon lloc, per haver estat capdavantera en el patrocini d'aquesta apassionant aventura en què s'està convertint l'estudi i el coneixement de l'art barroc andorrà.

D'aquesta editorial sortí, l'any 1982, el primer llibre sobre el tema; el llibre de Joan Riera Simó, que utilitzava un llenguatge senzill, però sensible i convincent. És molt aconsellable. A continuació, l'any 1991, es publicà el complet i documentat assaig de Francesc Badia Batalla. Aquest llibre resulta fonamental. I, ara, amb aquest *Heredia incert* ens queden obertes moltes portes a noves sensibilitats i a noves indagacions.

Andorra Tallers d'Art a París

Text: Josep M. Ubach i Bernada

Gaudir de testimonis culturals en tots els àmbits, com la música, la literatura, la poesia, l'escultura, la pintura així com qualsevol altra expressió artística, fonamenta els pilars d'identitat i així cada societat té sempre la possibilitat de poder contemplar la seva imatge en un mirall imaginari on es reflecteix l'herència del coneixement; no obstant això, si el reflex del mirall és una imatge borrosa mancada de voluntat i esforços, ens retornarà una imatge patètica, un reflex que ens mostrarà la realitat i no el que volem ser i ens correspon de ser.

Malauradament el nostre Principat no posseeix molts testimonis sobre el comportament artístic de la nostra societat, molts són d'artistes forans que per raons diverses, uns atrets pels paisatges bucòlics d'Andorra, altres per condicionants d'exili provocat per la Guerra Civil espanyola, fet que provocà que el nostre Principat esdevingués terra d'acollida per a molts: Francesc Camps i Rivera, Pere Pruna i Mompou, Antoni Samarra, Ricard Tàrrega, Rafael Benet, Emili Bosch, Esteve Humbert, Pierre Deffontaines, Gaston Vuillier, Eugène Sadoux, Louis Dünki, Eugène Burnand i molts altres que seria llarg d'enumerar. Aquests artistes arribaren després de la segona meitat del 1800 i van deixar una empremta artística on el paisatge era l'argument principal, una particularitat que s'ha mantingut fins als nostres dies, en què m'agradaria destacar Josep Viladomat, Sergi Mas, Francesc Galobardes, Carme Mas, Carme Massana, Pilar Penella, Josep Freixas, Jaume Puig, entre molts altres i que varen viure els anys difícils, entre els anys quaranta i els nostres dies, sense ajudes institucionals i lluitant contra les inclemències econòmiques que comportava viure en un espai petit amb un mercat diminut i pobre, uns condicionants difícils en la vida d'un creador, on l'afirmació de l'existència artística quasi semblava una manca de llibertat.

Voldria recordar també les col·laboracions que s'establiren amb artistes de fora d'Andorra, com el cas de Núria Llimona, filla del pintor Joan Llimona, que l'any 1960 realitzà les pintures de l'absis de l'església parroquial d'Escaldes, o la col·laboració que establiren Cèlia Gabriel, llicenciada en belles arts i molt vinculada a Catalunya amb la restauració d'obres d'art, Pilar Penella, Maria Canalís (esposa del pintor Sergi Mas) i Carme Massana, que realitzaren els laterals de l'església de Sant Andreu d'Andorra la Vella.

El seu exemple i el testimoni del seu treball d'aquesta època constitueixen un document

que sens dubte en un futur no gaire llunyà serà motiu d'una anàlisi més aprofundida sobre l'art i la dona al nostre Principat.

El projecte Andorra Tallers d'Art ha permès a quasi una trentena d'artistes de disposar d'un espai de treball per desenvolupar la seva obra en un ambient adequat, en convivència amb altres artistes i alhora amb un cert aïllament. D'aquesta manera, els projectes són perfectament individualitzats, tant en conceptes com en mitjans i sens dubte en resultats. I al final la sorpresa i l'admiració; allò que a molts ens ha fet fidels a l'art contemporani.

Amb la finalitat de poder normalitzar l'àmbit de les arts plàstiques al nostre Principat vàrem iniciar la Mostra d'Art d'Andorra, que volia constituir un inventari dels creadors de les nostres Valls. Fou l'any 1984 que vàrem iniciar aquest camí i que en els nostres dies encara constitueix un motiu de participació per a més d'un centenar d'artistes, que any rere any han aportat amb les seves obres milers de missatges d'il·lusió. Durant més de vint anys d'existència hem exposat a la sala d'exposicions del Govern més dues mil obres d'artistes novells i d'altres de molt més experimentats, això ens ha permès al llarg d'aquests anys poder constituir un inventari del desenvolupament de la creació al nostre Principat, eina primordial per endegar altres projectes amb més coneixements.

Un dels principals problemes per als artistes del nostre Principat era i és encara en els nostres dies la dificultat per trobar espais (tallers) per poder dedicar-se a la creació (condicionats pel comerç, qualsevol espai és molt car). Al mateix temps s'hi afegia la particularitat que molts artistes únicament treballaven pensant en un tipus d'obra de caràcter comercial (possiblement influenciats per la personalitat de les galeries privades). Aquestes dues particularitats condicionaven de manera negativa les noves generacions d'artistes, que, molts, formats en universitats de França o Espanya, desitjaven poder treballar de manera més coherent amb la seva manera de pensar i d'expressar-se.

Un cop conegut el panorama artístic del nostre Principat i de detectar aquestes particularitats vàrem començar a donar forma al projecte anomenat Andorra Tallers d'Art. Efectivament l'any 1994 el Govern aprovà el projecte de l'Andorra Tallers d'Art, i entre els anys 1995 i 1996 es pogué desenvolupar per primera vegada una experiència sense precedents a casa nostra.

El projecte tenia com a objectiu oferir als artistes d'Andorra el suport del Govern a través del ministeri de Cultura. Per dur-lo a terme calia la participació de crítics al mateix temps que consellers que fossin de fora de l'àmbit artístic andorrà, amb experiència demostrada dins de

"Le jardin félicé", obra d'Àurea Bellera

"Andà", obra de Mònica Armengol

"Somniant amb el pas del temps", obra de Meritxell Papió

diferents camps de la creació artística. Per aquest motiu s'escolliren les persones que pensàrem que podien aportar la seva professionalitat i solvència intel·lectual. Per aquest motiu m'acompanyen avui alguns dels membres d'aquesta edició, que són: Pedro de Sancristóval, per la seva llarga experiència com a director del Museu de Belles Arts d'Àlaba i *anima mater* de la col·lecció (possiblement una dels més importants en art contemporani espanyol); Francesc Rodríguez i Rossa, llicenciat en història de l'art, crític i bon coneixedor dels artistes nacionals (i que avui per motius personals no pot estar entre nosaltres); Joan Gil, exdirector de la revista *Arte Omega*, crític d'art, comissari d'exposicions i assessor de col·leccions privades, i que en aquesta darrera edició han estat els encarregats de seleccionar i assessorar durant la seva estada als tallers les artistes que avui exposen en aquest espai de l'Institut d'Estudis Catalans que ja és conegut per altres artistes d'Andorra gràcies a les inquietuds de la seva directora, Sra. Denise Boyer.

El motiu d'escollir un comitè de crítics de procedències tan dispers està condicionat al fet que cada un d'ells pugui transmetre i aconsellar sobre la seva experiència professional, ja sigui en l'àmbit de la creació o en la postproducció de l'obra; evidentment els apartats que ultrapassen el món de la creació es tracten de manera personal i en funció de les necessitats de cada artista.

Conscients que les arts visuals són cada dia més presents i influents dins la nostra societat i que els artistes que investiguen el seu propi llenguatge esdevenen espectadors i comunicadors en aquesta relació que tots tenim en els àmbits emocionals de les experiències humanes, que, en nombroses ocasions es veuen enfrontades a l'individualisme, al consumisme i als nombrosos sorolls contaminants, volíem actuar convençuts que, en aquest particular repte en què molts estem compromesos, intentarem de minimitzar aquest fenomen ja vigent anomenat mundialització, on tothom hi està ficat però on ningú no pot trobar el seu lloc exacte de localització i que pot posar en evidència moltes cultures, identitats, així com expressions artístiques i culturals, però que al mateix temps pot servir d'eina per enfortir una resistència particular davant de l'estandardització, ja que estem convençuts que la dimensió cultural de la nostra societat aglutina un particular cúmul de valors, motivacions, aspiracions, esperances i somnis que mitjançant l'art ens permetran establir ponts de diàleg, ja sigui en un àmbit nacional com internacional.

El resultat d'aquestes sis edicions d'Andorra Tallers d'Art comença a donar els seus fruits, i que, encara que modestos, tenim el convenciment que el millor encara està per arribar. De moment hem aconseguit crear una petita col·lecció d'art contemporani representativa del moment creatiu que viu el nostre Principat, hem creat les bases i les condicions (que sempre són millorables) perquè els artistes del nostre país puguin expressar-se de manera lliure, acceptant el repte i la confiança que el ministeri d'Educació i Cultura diposita en ells i que per

compensar el seu treball, exposa al nostre Principat així com fora de les nostres fronteres, i divulga el seu art com un bé comú, que ja pertany a tothom. Tots els que formem part d'aquest projecte estem convençuts de la certesa de Lleó Tolstoi, que en respondre a la pregunta "què és l'art?" digué que l'essencial de l'art no es troba en el resultat artístic sinó en el procés. El procés que forma part de la necessitat humana de comunicar dins aquest àmbit particular que és l'expressió artística.

Una trentena de participants han orientat les seves creacions cap a les instal·lacions. Aquest fet possiblement ens confirma que són molts els creadors del nostre Principat que, lluny dels interessos de moltes de les galeries nacionals, prioritzen més per aspectes possiblement comercials obres de paret abans que les creacions menys comercials d'un mateix artista. Per aquest motiu penso que hem sintonitzat amb molts creadors ambiciosos de poder expressar-se de manera diferent i en conseqüència, aportar a la nostra societat un nou àmbit que els ofereix ampliar les seves possibilitats. Cal dir que el ministeri d'Educació i Cultura ofereix als artistes seleccionats la possibilitat d'ocupar un taller en l'espai d'uns dos anys màxim per poder treballar els seus projectes; no obstant això, cal dir que es tracta d'espais petits que conviden més a la reflexió que no pas a l'elaboració d'obres de grans dimensions, ja que la nostra intenció inicialment era prioritzar el raonament abans que la manualitat en la construcció d'obres d'art.

Possiblement, que els nostres artistes treballin d'aquesta manera en sigui un xic culpable Marcel Duchamp amb els seus treballs *ready-made*, que sens dubte han inspirat molts dels nostres creadors, desitjosos d'endinsar-se més en la idea i el concepte que en l'elaboració pràctica de les obres.

Com és evident, tots els projectes s'han d'elaborar mirant cap al futur i amb il·lusió, intentant concretitzar els somnis intentant guardar els peus al terra; ens hem deixat seduir per mostrar als nostres artistes fora d'Andorra i com que gaudim d'una apetència i un desig gens diferent a la resta dels humans ens omple de satisfacció poder dir que el Govern d'Andorra mitjançant el ministeri de Cultura ens ha autoritzat a presentar candidatura a la 54a Biennal de Venècia, un dels objectius que permetrà als artistes d'Andorra i en conseqüència a tota la gent del nostre Principat de gaudir d'un aparador internacional al costat d'institucions i persones que parlen el mateix llenguatge que nosaltres, que no és altre que el de l'art.

Per a aquest projecte ja fa un any que treballem, braç a braç, amb els senyors Pedro Sancristóval, Joan Gil, Ermengol Puig i Francesc Rodríguez (avui absents entre nosaltres per obligacions familiars i professionals), i estem en espera que es confirmi per part dels organitzadors de la Biennal la nostra participació, un fet que ha creat en la nostra població i els nostres artistes una expectació mai no experimentada en aquest àmbit. Com vostès coneixen, el nostre és un país molt petit que amb modèstia i timidesa vol compartir un dels seus signes d'identitat a través de la cultura i l'art.

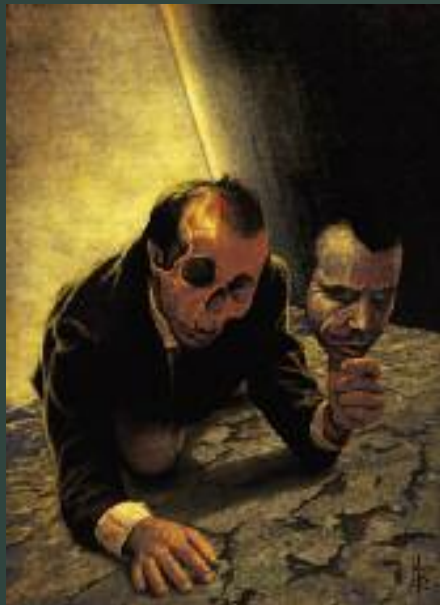
Plor desesperat

Autoestima

Envellint

Vida laboral

Ira: Postures irreconciliables

Martín Blanco i Monópoli

Durant el 2009 he estat treballant en un nombre d'obres que s'han acabat transformant en una trilogia de sèries.

El desenvolupament d'aquesta trilogia de sèries es basa en l'anàlisi i la representació de la naturalesa humana i la seva fragilitat dins el context en el qual interactuem els éssers humans.

Així sorgeix, com a primer plantejament a mode d'hipòtesi, *Postals Insanes*, on busco reproduir els sentiments i les sensacions que experimentem en estar immersos en aquesta societat en la qual ens ha tocat viure i com aquells factors que ens condicionen, ens afecten i ens transformen. Com a resultat d'aquesta anàlisi sorgeix la sèrie *Costums Quotidians*, que desenvolupa el tema dels pecats capitals despullant-los de qualsevol caràcter sacre, descontextualitzant-los i escenificant-los en el món d'avui. Aquesta sèrie posa de manifest la transformació de l'home a través dels temps i com aquella transformació exposada anteriorment modifica els valors de les societats, regles aquestes indispensables per a la vida en grup.

La sèrie anomenada *Malsons Habituals* tanca la trilogia i exemplifica els actes que habiten en la nostra quotidianitat i que són el fidel reflex de la manera que tenen les societats (sobretot occidentals) de veure i entendre el seu voltant.

Així, vivim en un entorn on cada vegada més regna el no-respecte, la indiferència i la violència contra nosaltres mateixos i contra el medi que ens envolta.

Un ambient exasperant ple d'adrenalina en el qual tot val a l'hora de sobreviure, sense que importi res més que el propi benefici.

Autoretrat 1

Diari matinal

Peresa: Moderna comoditat

Drets humans... on?

Conferència de Víctor Obiols

“L’efecte Mozart. Moda o veritat científica?”

Amb el suggeridor títol de *L’efecte Mozart. Moda o veritat científica?*, el conferenciant, Víctor Obiols, llicenciat en filologia clàssica i doctor en literatura comparada per la Universitat de Southampton, ens va apropar l’entorn de les últimes investigacions en el camp de les teràpies musicals (disciplina coneguda amb el nom de musicoteràpia).

El ponent va introduir el tema a partir dels treballs de l’otorinolaringòleg francès Alfred Tomatis (1920-2001), mètode que fa més de 40 anys que s’aplica en més de 250 centres repartits arreu del món. Tomatis, va dedicar un llibre a Mozart amb el nom de *Pourquoi Mozart?* Es basa en els efectes neurofisiològics de la música i destaca una sèrie de qualitats que estan presents de forma simultània i permanent en totes les composicions d’Amadeus Mozart (1756-1791).

Però va ser l’any 1993 quan un físic germanoamericà, el doctor Gordon L. Shaw (1933-2005) juntament amb un violoncel·lista i la psicòloga Frances H. Rauscher varen publicar a la prestigiosa revista *Nature* (pag. 611 del 14 d’octubre de 1993) els resultats d’alguns estudis realitzats al llarg de vint anys i en relació amb els efectes positius sobre el raonament matemàtic i espacial que comporta la música de Mozart. (L’estudi es va finançar amb el suport del Centre de Neurobiologia de l’Aprentatge i la Memòria, de la Universitat de Califòrnia a Irvine, EUA).

La fiabilitat d’aquests estudis ve argumentada per l’historial professional tant del doctor Shaw, que havia estudiat amb el també físic i premi Nobel de física de l’any 1967, l’alemany Hans Albrecht Bethe (1906-2005), com també pel reconegut prestigi de la doctora Frances H. Rauscher, que entre d’altres premis havia rebut el preuat títol de Distinguished Teaching Award. Frances Rauscher, a part de música, és llicenciada i doctorada en psicologia per la Universitat de Columbia, als Estats Units.

Gordon Shaw va passar de l’estudi de les partícules i els àtoms als efectes de la música clàssica en el desenvolupament del cervell i la ment humans. És autor entre altres d’un llibre titulat *Keeping Mozart in Mind*. En aquesta obra el doctor Shaw, tal com ja anunciava al seu estudi amb Rauscher, es reafirma en l’obtenció de les dades que demostren un notable increment del coeficient intel·lectual dels estudiants que, prèviament a les seves classes, havien escoltat *l’andante* de la *Sonata per a dos pianos en Re Major K 448*, d’Amadeus Mozart.

A continuació, el ponent va fer algunes referències al llibre intitulat *L’efecte Mozart* que més tard va publicar l’autor anglès Don Campbell (1996).

Segons Víctor Obiols, Campbell es va basar bàsicament en els estudis anteriors per publicar i/o recollir tota una sèrie d’experiències en aquest àmbit. Per la seva banda, Don Campbell, músic que havia estat alumne de Nadia Boulanger, va ser fundador de l’Institut de Música, i entre d’altres coses es ratifica que “les vibracions i les ones de la música actuen sobre els òrgans vitals”. L’autor confirma que “determinats sons i ritmes ajuden a enfortir la ment, a vivificar la creativitat i a activar les emocions”.

Aquesta propietat característica s’ha identificat i reconegut per tots els estudiosos com a efecte Mozart (basant-se en els resultats dels estudis del doctor Shaw i la doctora Frances Rauscher).

Tanmateix, diversos estudis estan demostrant i documentant efectes molt positius en el desenvolupament del fetus basant-se en el ritme acompanyat de les neurones del cervell, que augmenten la seva capacitat de connexió i maduració sota la influència de la música. Element que estableix l’harmonia entre el cos i la ment dels éssers vius. Sigui quina sigui l’edat de l’oïdor, que, com hem dit, inclou l’etapa intrauterina. Mentrestant, la seva eficàcia es podria considerar també positiva en l’etapa preescolar.

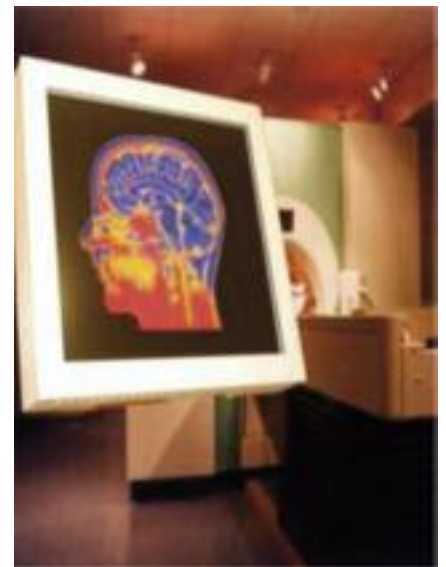
Partint de la base científica que tot el que viu vibra algunes professores assistents de l’Escola de Música d’Escaldes-Engordany, en el col·loqui posterior a l’acte, varen parlar de les especials característiques de l’aigua en solidificar-se sota la influència de les vibracions de la música de Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791).

Les formes de la cristallització de l’aigua per les vibracions musicals estan estudiades sobretot pel doctor Masaru Emoto, llicenciat en medicina alternativa per la UIE (1992) i publicades en el seu llibre *Messages from water* (3a edició, abril del 2004). Finalment i per tancar la trobada, es va destacar la importància de la pedagogia musical, en favor d’establir l’equilibri harmònic entre l’expressió musical i la seva manifestació artística, aspectes que sens dubte van íntimament lligats a les emocions: La música ha de transmetre el sentiment de l’ànima del músic.

Víctor Obiols, també va parlar de les teràpies musicals a què també recorren els mateixos professionals en moments de dificultats per a la interacció en públic, on la pressió d’escena pot

Text: **Teresa Ventura**
Vicepresidenta de l’Associació Musical i d’Amics de Mozart del Principat d’Andorra.

interferir el desenvolupament harmònic d’un determinat concert.

L’acte va ser organitzat per l’Associació Musical i d’Amics de Mozart del Principat d’Andorra en commemoració del 254è aniversari del naixement de Mozart, i va tenir el suport del Govern i la col·laboració del comú d’Escaldes-Engordany. S’hi adjunten diverses imatges:

1. En les imatges del cervell s’hauria d’apreciar una coloració en certs punts en el moment d’escoltar una determinada música. (Del Congrés de Física i Música, 2007).
2. Quant a la imatge de l’estrella d’aigua solidificada, pertany al llibre publicat per Masaru Emoto i corresponent als cristalls formats amb la interpretació de la *Simfonia núm. 40 en sol menor* de Mozart, que Masaru Emoto defineix com una composició de gran bellesa. (Fotos realitzades en cambra frigorífica a 5° sota zero).
3. Foto del conferenciant, Víctor Obiols, a la sala d’actes del comú d’Escaldes-Engordany
4. Cartell de l’acte de referència.

amicsdemozart@andorra.ad

Conferència de l'historiador Pere Canturri per commemorar el 25è aniversari de Velles Cases Andorranes

La recerca del romànic andorrà

El passat dissabte 24 d'abril, l'associació Velles Cases Andorranes va organitzar una conferència amb el títol La recerca del romànic andorrà, que va tenir la presència de la ministra de Cultura, Susanna Vela, i altres personalitats.

El conferenciant i exministre de Cultura, Sr. Pere Canturri, va fer una interessant exposició de la situació dels diversos elements del patrimoni andorrà a l'exterior, principalment de les pintures romàniques que van ser venudes o desaparegudes en la majoria dels supòsits, fet que Canturri ha estudiat i investigat des de tots els vessants.

En el seu exhauritiu treball, Canturri va esmentar nombroses fonts i referències sobre l'actual ubicació del romànic original, que en casos consta amb incripcions com "procedent d'Andorra".

Tanmateix va donar dades documentals de l'Arxiu capitular de la Seu d'Urgell en referència a l'antifonari de Sant Romà de les Bons i altres llibres litúrgics, antifonari que avui es troba a la biblioteca del monestir de Montserrat.

La taula de la mesa de l'altar de Vila, que és considerada peça única conservada, al seu dia va ser enviada al Museu de Catalunya per ser restaurada i conservada, fet que va implicar el no-retorn de la peça al lloc originari.

Canturri va destacar la tasca de recuperació per part de l'anterior govern dels frescos de Santa Coloma i el suport rebut per part de les institucions.

Entre els llibres publicats per l'historiador Pere Canturri s'ha de destacar *El misteri de les Anelles i Argolles d'Andorra* (1995), *Els sants de la nostra devoció* (1993), *Els colomers i palomeres andorranes* (1992) etc., alguns editats per Velles Cases Andorranes.

En la segona part, el president de l'entitat, Sr. Jaume Ramond, va fer esment de la tasca dels diversos presidents de Velles Cases, començant pel president d'honor i primer president de l'associació, Sr. Claudi van Dyk, seguit del Sr. Enric Palmitjavila i del Sr. Josep Marsal Riba respectivament.

Ahora es va fer balanç de les diferents accions en la defensa del patrimoni, com per exemple les accions per desplaçar uns quants metres la construcció d'un aparcament per evitar que pogués afectar l'església romànica de Sant Joan de Caselles o també la demanda per a la preservació d'edificis històrics com l'hotel Rosaleda d'Encamp, que sortosament avui ja és considerat patrimoni protegit.

Fotografia del conferenciant, Sr. Pere Canturri, amb el president de Velles Cases Andorranes, Sr. Jaume Ramond.

Text: Teresa Ventura

També es van presentar alguns projectes en què ja s'està treballant, com ara la creació d'un museu etnogràfic, proposta que va presentar el Sr. Càndid Riba, també soci de l'entitat des de fa molts anys. Han tingut lloc converses preliminars amb Patrimoni Nacional així com amb particulars interessats per la proposta i aviat començarà el llarg treball d'inventari.

El president, Sr. Jaume Ramond, va parlar de l'organització d'una trobada a Andorra amb una de les entitats amb les quals hi ha vincles, l'associació cultural Europa Nostra. Velles Cases Andorranes està registrada com a candidata a la llista d'espera per acollir les diferents entitats europees, i no hauria de tardar molt per tenir una resposta positiva.

Finalment es va fer un berenar sopar i tots els socis van rebre un obsequi en record d'aquest quart de segle de vida de l'associació Velles Cases Andorranes, l'objectiu principal de la qual és "preservar el patrimoni arquitectònic, cultural i natural d'Andorra", tal com diuen els estatuts fundacionals de l'entitat, la seu social de la qual es troba a l'edifici de l'antic comú d'Encamp.

Dia de Sant Jordi 2010

Litografia 2010 de l'artista Francesc Galobardes

Joves visitants a la parada d'Àgora Cultural a la plaça del Poble

Representants de les entitats

Maite Cano i Josep Vila, del comú d'Andorra la Vella, Maria Domingo (VCA), Jaume Bartumeu, cap de Govern; Josep Dallerès, síndic general, i Àngels Mach (SAC)

Presentació de la 14a revista

Homenatge a Joan Roure i Jané el 22 de febrer del 2010 al centre cultural La Llacuna

Sílvia de Cambra, Clara Vives, Rosa Ferrer i Jordi Roure

Part de la família Roure

Concert de l'Orfeó Andorrà

Canvi de secretariat

El 10 de març del 2010, Sílvia de Cambra (GAMMA) passant el relleu del secretariat a Maria Domingo, de Velles Cases Andorranes

Llibres publicats 2009

Publicacions de les entitats

PAPIRUS

L'Odissea cultural

Març

Sessió de Cineclub, els dimecres (CCVA)
 Inici Cicle de conferències de divulgació científica 2010, mensual (SAC)
 Joves Voluntaris per la llengua (CCC)
 Jornades de cuina catalana. II Tast de vins catalans (CCC)
 Ballada de danses tradicionals a la Placeta Monjó, tercer dissabte del mes (Promodansa)
 Concurs de Cinema de Butxaca (CCC)

Abril

Sessió de Cineclub, els dimecres (CCVA)
 Presentació del llibre de les 5s Trobades Culturals Pirinenques (SAC)
 Presentació del llibre de Sant Jordi (CCC)
 Celebració de la Diada de Sant Jordi (ÀGORA CULTURAL)
 Exposició i taula rodona a La Massana còmic, 14a edició (SAC)
 Ballada de danses tradicionals a la Placeta Monjó, tercer dissabte del mes (Promodansa)
 Finestra Zoom. Projectió de tres pel·lícules del Zoom d'Igualada (CCC)
 Presentacions literàries (CCC)
 VI Setmana de les Matemàtiques (GAMMA)

Maig

Sessió de Cineclub, els dimecres (CCVA)
 VI Setmana de les Matemàtiques, del 13 al 20 de maig (GAMMA)
 XXXXI Jocs Florals Juvenils i XXIX Jocs Florals Infants (CALL)
 Ballada de danses tradicionals a la Placeta Monjó, tercer dissabte del mes (Promodansa)

Juny

Presentació dels *Papers de Recerca Històrica* volum 6 (SAC)
 Sessió de Cineclub, els dimecres (CCVA)
 Presentacions literàries (CCC)
 Diada Nacional de la Dansa (PD)
 Flama del Canigó i Falles de Sant Joan (CCC)
 Concert dels guanyadors del Premi Carles Sabater (CCC)
 Ballada de danses tradicionals a la Placeta Monjó, tercer dissabte del mes (Promodansa)

Juliol

Testarrock (ASMA)
 Ballada de danses tradicionals a la Placeta Monjó, tercer dissabte del mes (Promodansa)
 Presentació del llibre *22a Diada Andorrana a la UCE de Prada de Conflent* (SAC)

Agost

XI Cicle Internacional d'Orgue del Principat d'Andorra (FAOVA)
 23a Diada Andorrana a la UCE de Prada de Conflent (SAC)
 Ballada de danses tradicionals a la Placeta Monjó, tercer dissabte del mes (Promodansa)
 XXVII Universitat d'Estiu (GOVERN)

Setembre

XXVII Universitat d'Estiu (GOVERN)
 Presentació de la revista *Àgora Cultural* núm. 15 (ÀGORA CULTURAL)
 Sessió de Cineclub, els dimecres (CCVA)
 Ballada de danses tradicionals a la Placeta Monjó, tercer dissabte del mes (Promodansa)

Presentació del llibre *Recull de Cicle de conferències i Debats de recerca 2008* (SAC)

Octubre

Premi de les Arts d'Andorra (CALL)
 5s Debats de Recerca (SAC)
 7s Trobades Culturals Pirinenques a la Seu d'Urgell (SAC)
 Sessió de Cineclub, els dimecres (CCVA)
 Presentació del llibre *Recull de Cicle de conferències i Debats de recerca 2009* (SAC)
 Ballada de danses tradicionals a la Placeta Monjó, tercer dissabte del mes (Promodansa)
 Presentació de la revista *Àgora Cultural* núm. 16 (ÀGORA CULTURAL)
 XXXIII Nit Literària Andorrana (CALL)

Novembre

Presentació del llibre *XV Jornades* (SAC)
 XVI Jornades de la SAC (SAC)
 Sessió de Cineclub, els dimecres (CCVA)
 Premi Carles Sabater (CCC)

Ballada de danses tradicionals a la Placeta Monjó, tercer dissabte del mes (Promodansa)
 Jornades de Cuina Catalana (CCC)

Desembre

Presentació del llibre de les *6s Trobades Culturals Pirinenques* (SAC)
 Concert d'orgue en memòria de Mozart (AAM)
 Concurs popular de pessebres (CCC)
 Sessió de Cineclub, els dimecres (CCVA)
 Presentació del número 17 de la revista *Àgora Cultural* (ÀGORA CULTURAL)
 Missa i Concert de Sant Esteve a l'església de Sant Esteve d'Andorra la Vella, dia 26 (FAOVA)
 Ballada de danses tradicionals a la Placeta Monjó, tercer dissabte del mes (Promodansa)

Gener 2011

Dia de la Cultura i Lliurament Premis Àgora Cultural 2010 (ÀGORA CULTURAL)
 Concert i/o conferència commemoració dia del naixement de Mozart (AAM)

CINECLUB DE LES VALLS

A les 22h
al Teatre
Comunal
d'Andorra la Vella

PROGRAMA

Abril - Juny 2010

 21 d'abril <i>Du levande</i> Roy Andersson Suïssa, 2005	 28 d'abril <i>Petit indi</i> Marc Recha Espanya, 2005 (VD catal)	
 5 de maig <i>Despedidas</i> Yôjirô Takita Japó, 2008	 12 de maig <i>The limits of control</i> Jim Jarmush EUA-Espanya-Japó, 2009	 19 de maig <i>Das weisse Band</i> Michael Hanneke Alemanya Àustria França i Itàlia, 2009
 2 de juny <i>Irina Palm</i> Sam Garbarski Bèlgica-etc., 2007	 9 de juny <i>In the loop</i> Armando Iannucci Regne Unit, 2009	 16 de juny <i>CSNY Déja vu</i> Neil Young EUA, 2007

Natàlia Solà i Salvà

*Francesc Galobardes
i Carbonell*

*Ensenyants membres de la Sagrada
Família d'Urgell a Andorra*

ÀGORA
CULTURAL